

guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Op de beste plekke in 't huus

Zit de katte

En ruust

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 700 lezers

Beste abonnee

Nummer 250 van Doos Gazette

En eveneens **de laatste** van een lange reeks.

Momenteel zit ik met gezondheidsproblemen zodat ik me daarmee zal moeten bezig houden - Ik dank iedereen die mij in de loop van de tijd geholpen heeft met de bladzijden van 'Doos Gazette' te vullen en ik weet dat er nu al heel wat gebruik van gemaakt wordt.

Moest mijn gezondheid binnen enkele maanden toch nog verbeteren – dan kijk ik wel of er toch nog nieuwe nummers komen – maar eerst moeten we hierdoor.

Het gaat jullie goed –

Tot varings

Een speciale dank aan **Jean Boidin** die al jaren zorgt voor de webstek van 't Neerhof waarop niet alleen de nummers van Doos Gazette verschijnen maar ook 'het verhaal van Poperinghe'.

't Neerhof

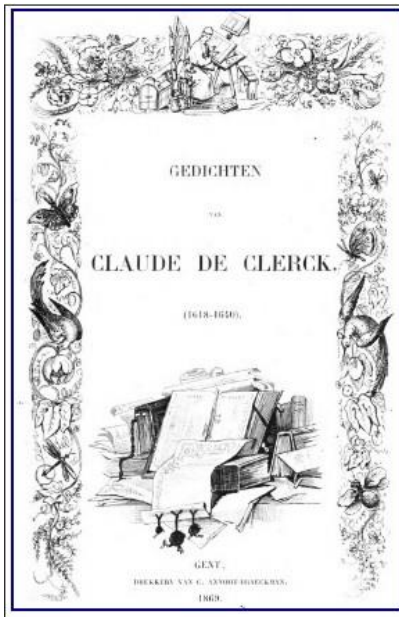


Lees de geschiedenis van Poperinghe



Dank zij de goede zorgen van **Jean Boidin** is het DiMPop de website van 't Neerhof weer aangegroeid en loopt het nu tot en met **1640** en het DiMHop tot het jaar **1643**.

<https://tneerhofvzw.be/>

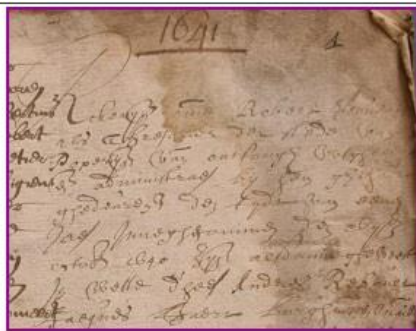


Jaar 1640

Gedichten van Claude de Clerck

Deze Ieperse rederijker heeft een prachtig literair monument achtergelaten - wat voor de gehele streek interessant blijft. Misschien even moeilijk in de aanvang - maar echt de moeite om eens door te lezen - de tijdssfeer zit er in vervat !

<https://tneerhofvzw.be/pop/2021/1600/Jaar1640GedichtenClaudededeClerck.pdf>



Jaar 1640

Stadsrekening 1640 - 1641

De tresorier van dit jaar was Robert Proventier en uit zijn notities blijkt dat men dit jaar on andere het slet van de overdracht van de Coppernolle gerepareerd heeft - en ook dat er zich op de Sint Bertinustoren niet alleen een horloge maar ook een 'compas' bevond want daarvan werd de 'lepel' vervangen - en ook het dak van de stadsschool werd gedekt.

<https://tneerhofvzw.be/pop/2021/1600/Jaar1640stadsrekening1640-1641.pdf>



Jaar 1640 werken aan de vaart

Met de oorlogen in deze streek - vraagt de Poperinghe vaart geregeld onderhoud om zodoende de watervoorziening in de stad en de aanvoer voor de markt - te verzekeren. We plaatsten een deel van deze werken op een rijtje.

<https://tneerhofvzw.be/pop/2021/1600/Jaar1640werkenvaart1640-1649.pdf>



Jaar 1641

Het jaar 1641 werd een druk jaar. Rembrandt schildert de zoon van een 'oud' Poperingenaar - de Poperingse proost Antoine Laurin, wordt bevorderd tot abt van de abdij van Sint Bertins te Sint Omaars en er gebeurt van alles in de stad.

Gezien de opgravingen in de Ieperstraat - maakten we een apart artikel over de 'mouterij' van Tlam.

<https://tneerhofvzw.be/pop/2021/1600/Jaar1641.pdf>

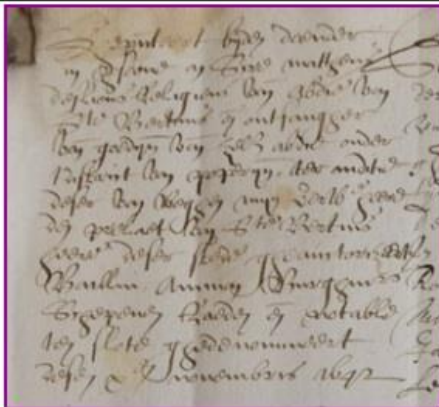


Jaar 1641

Benedictinessen

De Benedictinessen van Fauquenberghe komen 'logeren' in Poperinghe - maar zullen hier uiteindelijk blijven en voor eeuwen lang meisjesonderwijs in onze stad verzorgen. Hierbij het ontstaan van dit klooster.

<https://tneerhofvzw.be/pop/2021/1600/Jaar1641Benedictinessen.pdf>



Jaar 1641

Stadsrekening

Een 'gebruikelijke' stadsrekening zonder veel nieuwigheden.

<https://tneerhofvzw.be/pop/2021/1600/Jaar1641Stadsrekening1641-1642.pdf>



Jaar 1642

Ook al een gebruikelijk jaar - met zowat alle boeten die uitgedeeld werden en was er werkelijk een Rozekruizersaltaar in de Onze Lieve Vrouwekerk te Poperinghe?
Geïllustreerd met de zinnebeelden van Van der Veens.

<https://tneerhofvzw.be/pop/2021/1600/Jaar1642.pdf>



Jaar 1643

Een prachtig jaar met van alles en nog wat - een inkijk in het dagelijks leven dat die tijd.

<https://tneerhofvzw.be/pop/2021/1600/Jaar1643.pdf>

Op het laatste nummer van Doos Gazette – kreeg ik volgende reactie : van **Jean Pierree Logie**

Hallo Guido, ik heb met belangstelling gelezen en gekeken naar het artikel over de Werkende Bie. Deze periode heb ik ook bewust meegemaakt omdat mijn vader Hector Logie er jaren lang chauffeur er is geweest

Ik herinner me nog levendig de verhalen van de driedaagse reizen met peperkoek naar het voor die tijd verre GROOT HERTOGDOM LUXEMBURG,,,,,,,,,,,,, meestal in de winter wanneer er toen nog veel sneeuw lag en geen autostrades waren. De zandzakken gingen ook mee.

De verhalen met de grote camion door Brussel stad om er 50 en meer pakjes kruidekoeken af te leveren!!!!!! op verschillende plaatsen en altijd de woensdag zei Hector Maes, er is dan Beurs en druk dat valt op reclame. Volgens de verhalen van mijn vader met convayeur was er dan ook zeer veel verkeershinder in de stad. Ze moesten meestal uitslapen in een "privé" woonst

Mijn vader zaliger kreeg in de jaren 50 een splinter nieuwe camion, een diesel 150 PK Scania Vabis van de garage Denonville Brussel Oh wat een wonder voor die periode. Ik heb nog altijd het originele instructieboekje, maar geen foto's.

In die jaren werd de VW Kever op de markt gebracht, de firma had er ook en mijn vader mocht van Pol Maes ieder weekend er een gebruiken(kosteloos) wat een luxe. We gingen veel vissen in de streek rond Diksmuide

De verhuis naar de "villa" in de Ieperstraat heb ik ook geweten, bijzonder het mooie speelgoed die van de zolder kwam en aan mij en mijn zus gegeven werd

Jammer dat ik in die periode geen aandacht had voor de "zaantjes" en de vele reclame folders spijtig

Guido dit is geen wereld nieuws maar tocht zijn het mooie herinneringen ondertussen meer dan 65 jaar geleden amaai

We kregen uiteraard veel kruidekoeke maar we lusten het niet NU WEL HOOR

grt jpl

*Van **Bertin Deneire** kreeg ik het onderstaande eigenaardige artikel doorgestuurd:*

Tudor-bier was net zo sterk als de pils van vandaag.

Deze bewering, blijkt uit een Brits onderzoek dat in de Britse kwaliteitskrant The Times van 3 april jongstleden werd gepubliceerd.

Het leger dat Hendrik VIII in 1544 naar Noord-Frankrijk stuurde, had recht op een rantsoen van acht pints (een Engelse pint is een kleine halve liter) per man per dag, wat volgens historici licht bier moet geweest zijn, gezien de omstandigheden.

Die notie werd nu uitgetest door onderzoekers die een typisch Tudor-brouwsel nabootsten maar ontdekten dat het bier van toen mogelijks vijf procent alcohol bevatte, wat net zo sterk is als de klassieke pils van vandaag.

"Ik denk dat we mogen concluderen dat veel mensen toen vaak dronken waren," zegt dr. Susan Flavin, van Trinity College Dublin, die de studie leidde.

Ale (dat geen hop bevat) en beer (wat wel het geval is - hoewel de termen door de Tudors door elkaar werden gebruikt) waren pijlers van het 16de-eeuwse leven, en bier werd evenzeer beschouwd als 'brandstof' tijdens werk als dé drank van de 'sociale binding'.

Eerdere studies wezen er al op dat mannen op het platteland ongeveer vier pints bier per dag dronken, en er zijn rapporten van steenhouwers in dienst van de kerk die maar liefst 15 pints per dag kregen - als onderdeel van hun loon.

"De notie van de sterkte van wat ze dronken werpt niet alleen licht op kwesties van gezondheid en werklust, maar ook op bredere aspecten van de maatschappij zoals de reactie van de overheid, het volksleven en de toenmalige moraliteit", schrijven Flavin en haar collega's in The Historical Journal.

In de loop van de voorbije drie jaar reconstrueerden ze een Tudor-brouwhuis, doorzochten archieven om te leren hoe bier werd gemaakt, en gingen op zoek naar variëteiten van hop, haver en gerst die zo nauw mogelijk verwant waren aan die welke in de 16de eeuw werden gebruikt. Het doel was om de meest nauwkeurige recreatie tot nu toe te produceren van een 'dagelijks bier'.

Zo'n recept werd gevonden in de huishoudelijke rekeningen van Dublin Castle, een voormalig centrum van Engelse overheersing in Ierland - waar arbeiders maar liefst 12 pints per dag kregen.

De onderzoekers gebruikten hiervoor "bere barley" (biergerst), een ras dat waarschijnlijk door de Vikingen in Groot-Brittannië werd geïntroduceerd, en hop die nauw verwant is aan de Vlaamse variëteit Red Bine (Rode Rank), waarvan wordt aangenomen dat deze aan het einde van de 15de eeuw vanuit Vlaanderen naar Engeland is gebracht.

Het resultaat was een 'plat', strokleurig bier waarvan drie brouwsels werden gemaakt. Dat eerste bevatte slechts 2 procent alcohol, maar de volgende twee kwamen uit op 5,3 en 5 procent. Dat verschil in sterkte was te danken aan het feit dat het team gaandeweg meer inzicht en kennis in het proces had verworven.

"Ik was verrast om te zien dat het niet allemaal 2 procent was, want dat is de veronderstelling die al altijd wordt aangenomen - maar er is geen bewijs, er is nooit enig bewijs geweest, dat de mensen toen lichte bieren dronken," zegt Flavin. We weten wel uit verschillende bronnen dat men het drinken van licht bier maar niets vond, tenzij het voor kinderen bedoeld was of als je ziek was. Arbeiders verwachtten kwaliteitsbier (lees sterker bier) te kunnen drinken."

Het Tudor bier had een eikachtig smaak door de vaten waarin het werd gebrouwen. "Het was aangenaam, maar niet bijzonder lekker - eerder een licht biertje," zegt ze.

"Het was een vlot drinkbare, dorstlessende drank. Je kon er veel van drinken omdat het heel licht uitviel, wat waarschijnlijk net het punt is." Het is namelijk best mogelijk dat de Tudors daardoor tolerantie hebben opgebouwd, wat betekende dat ze alcohol makkelijker konden verteren dan velen van ons nu, aldus Flavin. "Maar we weten ook van veel klachten in die periode over dronkenschap. We vermoeden echter dat dit gewoon 'puriteinse' protest is, maar misschien was er toch echt een probleem."

De gemiddelde levensverwachting in Tudor Engeland was ongeveer 35. De impact van drinken op de gezondheid is niet bekend, maar in 1574 consumeerde het huishouden in Dublin Castle 479,25 'hogshead' eenheden, of 207.684 pints, wat overeenkomt met zes tot tien pints per dag per personeelslid.

De huidige Britse aanbeveling is dat volwassenen niet meer dan 14 eenheden alcohol per week zouden drinken (een eenheid is ongeveer een halve Engelse 'pint'). Als de bewoners van Dublin Castle vijf pints per dag consumeerden, dronken ze op die manier mogelijks elke 24 uur 15 eenheden. Met andere woorden, wat nu als een redelijke wekelijkse limiet wordt beschouwd, werd toen op de meeste dagen overschreden.

De impact van het bier op de bevolking zou kunnen verklaren waarom drinken voor ontspanning werd bekritiseerd door Tudor-schrijvers, terwijl drinken op het werk dan weer getolereerd lijkt. "Als het bier dat men als een 'voedzame' aanvulling dronk hen al dronken maakte, dan is het geen wonder dat overmatig drinken buiten het werk vaak tot losbandige en gevaarlijke situaties leidde", schrijven Flavin en haar collega's.

Het team concludeert dat de bevindingen de noodzaak oproepen naar verder onderzoek. "Werd bier uitsluitend geconsumeerd bij het eten, of enkel gedronken tijdens het werk als hydratatie? Werd het nu en dan met grote teugen gedronken of de hele dag door geconsumeerd? Hoeveel extra bier werd er gedronken in de vrije tijd, bovenop wat men kreeg

als vergoeding voor de arbeid, en was dit bier nog sterker?" Allemaal stof voor verder onderzoek.

Bron: <https://www.thetimes.co.uk/article/b4886652-d167-11ed-b1cd-5223fe349502?shareToken=1e2d3a846eef94a97b64ed201d7c>

Bertin Deneire-

Ik had daar het volgende antwoord op:

Beste Bertin

Bedankt voor de vertaling.

Bij het lezen ervan- kreeg ik de volgende drie bedenkingen.

1) - Het verbaast mij dat men bij dit bier 'Rode Rank' hop gebruikte - waarbij men dan nog eens beweert dat deze hop uit Vlaanderen afkomstig zou geweest zijn. De Rode Rank werd in Poperinghe aanzien als minderwaardig en was verboden om alhier te kweken.

Zoals je weet - werd de hopteelt in Engeland geïntroduceerd door Reynold Scott die hier in Poperinghe de teelt kwam bespioneren - en hier werd de Witte Rank geteeld.

2) - Arbeiders kregen in Poperinghe - in de loop van de 17de eeuw doorgaans 'cleen bier' te drinken en geen Groot Bier. Zo was het zelf verplicht voor de pachter - om de strodekkers die op kosten van de huisbaas de pachthoeve kwamen dekken - 'cleen bier' te schenken gedurende het werk. Iets anders was het na de arbeid - bijvoorbeeld bij het plaatsen van de 'mei' of het afsluiten van het werk - dan werd er Groot Bier gedronken.

3) - Bij soldaten lag het natuurlijk anders - als deze op doortocht waren in Poperinghe - en hier 'rafraschissement' kregen - werd er natuurlijk Groot Bier gedronken. Geregeld zien we ook een 'ton bier' opduiken in de geschenken die naar het leger gestuurd werden - en wees maar zeker dat dit Groot Bier was.

Men heeft in de loop der tijden een blijkbaar altijd een gewoonte van gemaakt om soldaten wat dronken of gedrogeerd naar het front te sturen.

Het kan zijn dat de laatste 'Doos Gazette' verschenen is - ik zit momenteel in het begin van een behandeling voor lymfeklierkanker.

Ik hoop echter nog een mei-nummer te laten verschijnen. en als me dat lukt dan neem ik jouw vertaling hier in op !

met mijn hartelijkste groeten
den Do

De geschiedenis van Poperinghe in het straatbeeld'

In het kader van 'De geschiedenis van Poperinghe in het straatbeeld' – zijn we in het archief nog aan het werken rond een paar projecten.

Eén daarvan is rond de zusters Van Bettelem – de toveressen van Poperinghe.

Het is de bedoeling om de twee processen – deze van Phegorine en deze van Catherine – te transcriberen – wat ondertussen gebeurd is en deze te publiceren in tweevoud – één exemplaar voor het archief en een ander exemplaar voor de bibliotheek van Poperinge.

Het team dat daaraan heeft meegewerkt is Sabine Top – Jacques Destailleur – Tijs Goethals en Guido Vandermarliere.

In dit nummer geef ik de transcriptie van **het proces van Vegorine** – in het boek komen beide processen.

Achter de Sint Bertinuskerk – niet ver van de nieuwe plaats voor de 'kei' – het symbool van de dwaasheid van de Poperingenaars – staat er een zitbank. Laat dat nu ook ongeveer de plaats zijn waar in het verleden het gevang van Poperinghe gestaan heeft – en waar Vegorine – net als haar zuster Catherine in opgesloten gezeten hebben. En dus ook de plaats waar 'onze toveresse' in haar pijnstoel dood gebleven is.

Vandaar dat ik voorstel dat we op de zitbank een herinnering aan de pijnbank – laten inkerven. Misschien het volgende: **Hier stierf Vegorine van Bettelem – in de dwaasheid van de mens – een toveresse genoemd.**

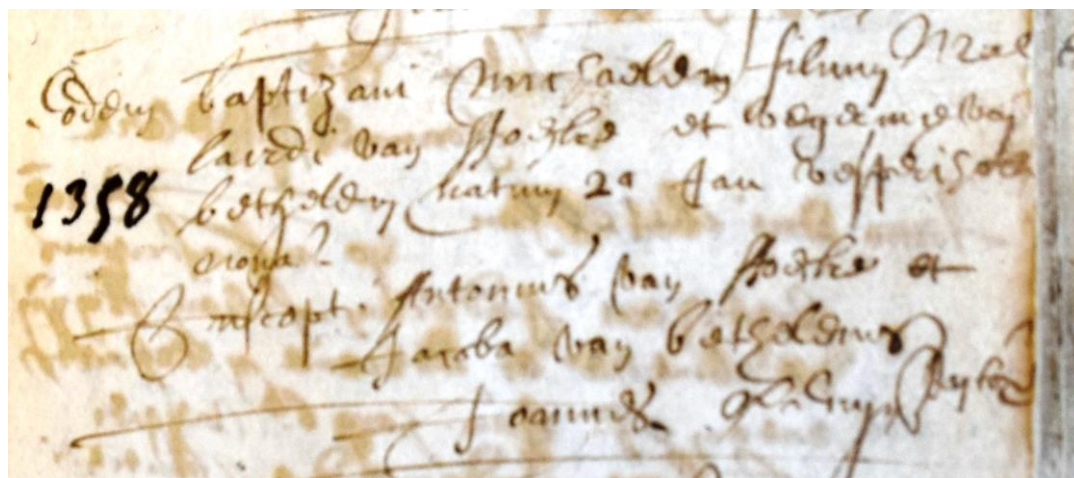
Dit zinnetje verwijst enerzijds naar de dwaasheid - de kei - van de Poperingenaars die haar wetens willens veroordeelden – en anderzijds naar een 'toveresse' en niet naar een 'heks'.

Het proces tegen Vegorine van Beddelem

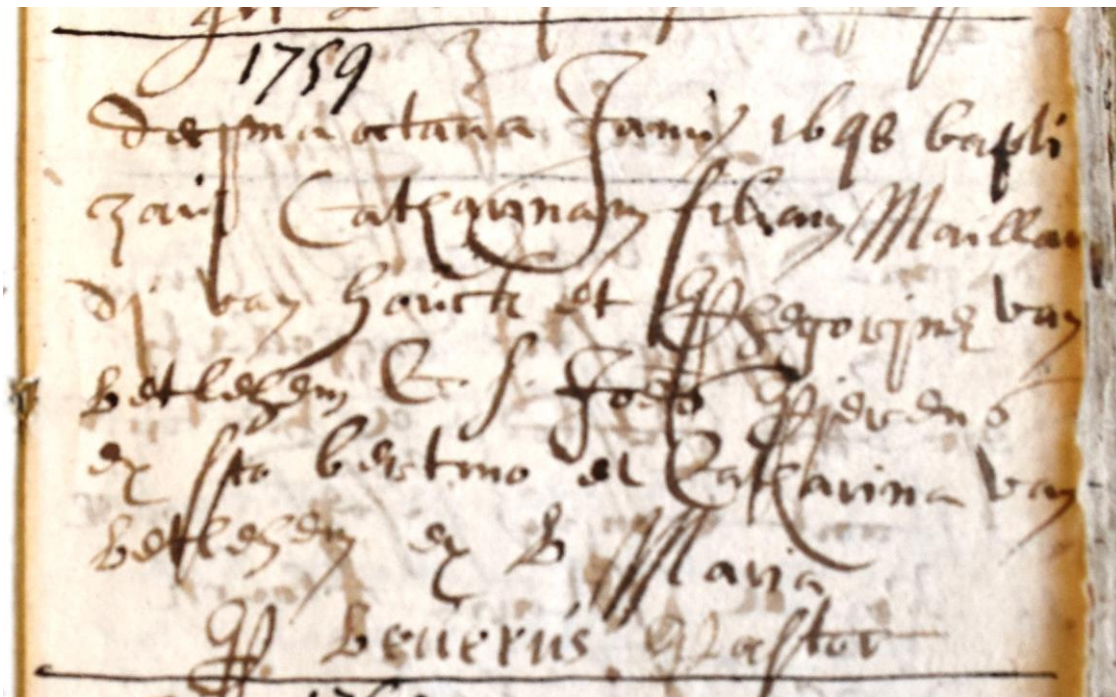
Vegorine – officieel Phegorine is dus de dochter van Michiel van Beddelem & Casine. Zij huwde met Maillaert van Houcke en had zeker twee kinderen.

Jacques Destailleur bezorgde ons de geboorteakten van hen. .

Het oudste kind was volgens haar eigen getuigenis 6 jaar oud in 1651 en dus van 1644 of 1645.



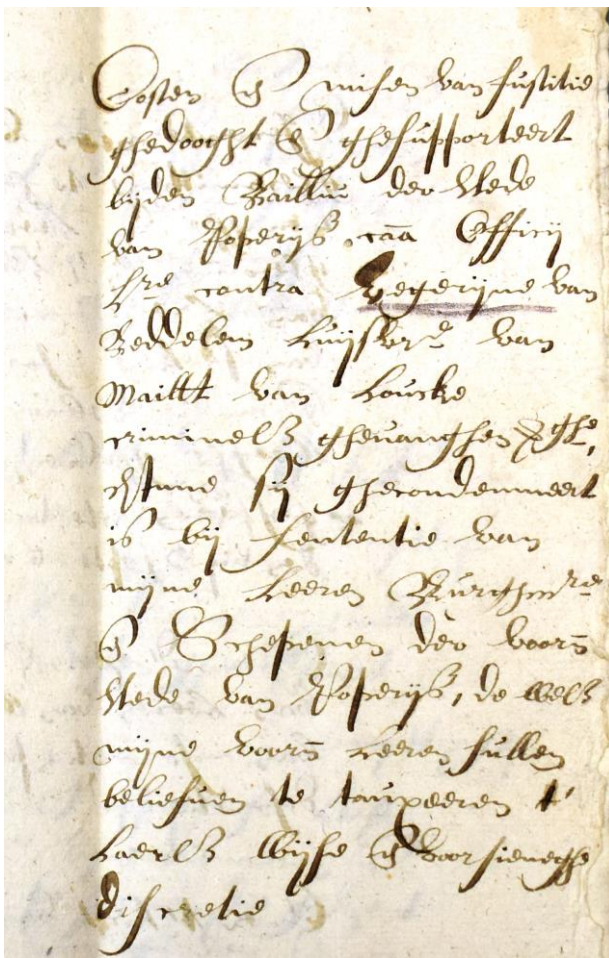
Uit het geboorteregister blijkt dat **Michiel van Houcke** gedoopt werd in de Sint- Janskerk op 3 januari 1644 – hij werd de dag daarvoor geboren. De peter was Antheunis van Houcke, de man van Catharine van Beddelem en de meter Jacoba of Jacquemyne van Beddelem.



Dochter **Cathelyne** werd gedoopt op 18 januari 1648. De peter was Johannes Pierens en de meter Catherina van Beddelem.

Wegens het ontbreken van de overlijdens binnen de Sint Jansparochie tussen 16xx en 16xx is niet vast te stellen wanneer Maillaert van Houcke overleden is.

We kunnen het proces tegen Vegorine of Vegerine van Beddelem goed volgen aan de hand



van de kostennota die de baljuw Lodewyck Maekeblyde 8 jaar na de feiten – op 31 maart 1659 – binnenbracht, en die we dan ook als leidraad nemen.

31 maart 1659

Costen ende mysen van justitie ghedoocht ende ghesupporteert byden bailliu der stede van Poperynghe – causa officij – heescher contra Vegeryne van Beddelem – huysvrauwe van Maillaert van Houcke – criminelick ghevanghen verweereghe daerinne sy ghecondemneert is by sententie van myne heeren burghmeesters ende schepenen der voornoemde stede van Poperynghe – de welcke myne voornoemde heeren sullen believen te taxeeren thaerlieden wyse ende voorseinighe discretie.

Alvooren omme ulieden heeren t'informeeren vande oorspronck ofte origine van dese costen ende misen van justitie - dient ghenoteert ende is waerachtich dat de verweereghe **befaemt ende beticht was van te weezen een tooveresse** ende differente actien van tooverye ghecommiteert te hebben – twelcken ter kennisse vande heeren vande wet ghecommen zynde – hebbende op tversouck van de heescher naer t'beleeden seeker informatie preparatoire ende andere debvoiren van officie weeghe ghedaen – sverweereghens laste gheschreeven acte van abandonnatie den **vij^{de} september 1650**

Over de extraordinaire vergaderynghe van heeren van de wet ende t'oversien van de informatie preparatoire tenr discretie – ij pond parisis

Over t'recht van de greffier – xij schele parisis

Voor sheescher comparitien inde pladoye¹ hebbende oock wel twee uren inde vierschaere vertouft eer alderstondt de voornoemde informatie oversulcx ende sverweereghes laste **prins de corps**² gheconsenteert was ter discretie – xij schele parisis

Vut crachte van welcke acte van abandonnatie sverweereghes laste – sy ten selve daeghe te weeten den **vij^{de} septembris 1650 gheapprehendeert**³ ende in stricte vanghenisse ghereconmandeert gheweest.

Over t'recht van apprehensie mits verweerghe buuten baillien⁴ woonde ende aldaer gheapprehendeert wiert – iiij pond parisis

Voor sheeschers dienaeren ende andere hebbende in desen gheadsisteert – iiij pond x schele parisis

Naer welcke apprehensie heeft den heescher – zyne dienaeren ende andere personen die ghedient hadden voor guiden ende in desen gheadsisteert beschoncken ende by hemlieden laeten verteeren voor de diensten by hemlieden ghedaen – iiij pond parisis

Den xxj septembris 1650 is te vergaderynghe vande heeren van de wet byden heescher ghesisteert in jugemente de verweereghe als wanneer sy ghe-examineert is gheweest opde tichten t'haeren laste gheformeert.

Voor t'recht vande heeren vande wet – ij pond parisis

Voor sheescher vacatien in het produceeren vande verweereghe - in ende uthaelen van de vanghennesse mette pladoye van de heescher ghelyck sheescher voorsaeten ghetaxeert zyn gheweest – xxiiij schele parisis

Voor sheeschers dienaeren hebben in desen gheadsisteert – xxv schele parisis

Voor t'recht vande greffier hebbende haer gheexamineert ende van alles notitie ghehouden – xij schele parisis

Voor tstellen ende formeeren van de tichten – groot twee blaederen – mits in crim dobbel recht is - metten double ter discretie – ij pond parisis

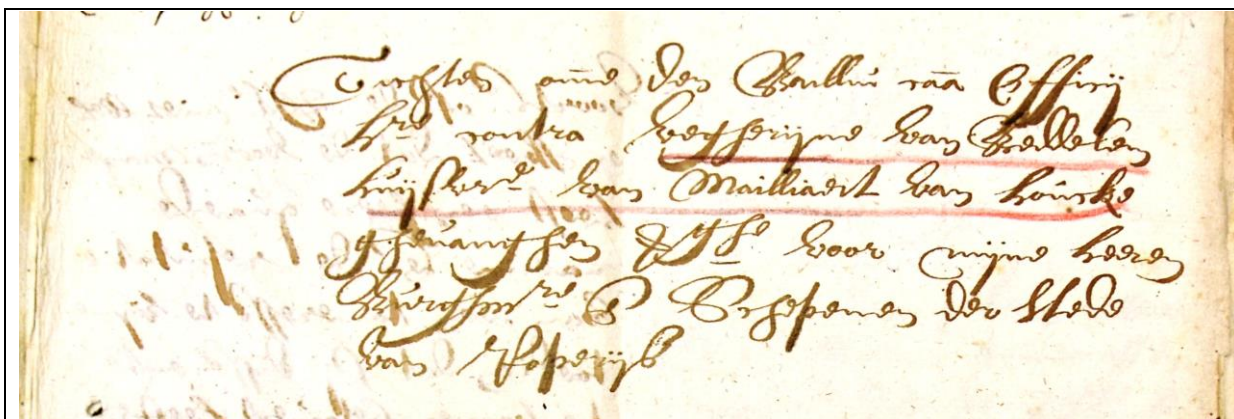
Deze eerste tichten of beschuldigingen zijn bewaard gebleven:

¹ Playdoye – pleidooi maar dan in het Frans geschreven

² Prins de corps – nemen van het lichaam – gevangen-zetting; thans: prise de corps

³ Apprehenderen – WNT - In persoon aantasten, grijpen, vangen, gevangen-nemen of -zetten.

⁴ Buuten baillien – buiten de baillien – of buiten de poorten van de stad – dus in één van de hoeken van Poperinghe



21 september 1650

Tichten omme de bailliu – causa officij - heescher

Contra Vegherine van Beddelem – huysvrouwe van Maillaert van Houcke

Ghedient den 21^{ste} september 1650

Tichten omme den bailliu – causa officij – heescher **contra Vegherine van Beddelem**
huysvrouwe van Maillaert van Houcke – ghevanghen verweereghe voor myne heeren
burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Alvooren of 't niet en is waerachtich dat de verweereghe seere wel kent **Maye Lupaers**
weduwe van Adriaen van Damme

Kent 't inhouden deser

Of oock niet en is waerachtich dat de verweereghe met de voornoemde weduwe dickwils ende
seere familierelick heeft gheconverseert – ghesproocken ende onderlynghe groote kennesse
opgehouden – ja - haer groetelickx ten differente tyden gheadsisteert ende veele aelmoessen
ghegheven.

*Seght an voornoemde Maye diversche aelmoessen thebben doen gheven door haeren
dienstmaerte ende andere domesticquen als sy voor haere deure quaem en dat sy verweereghe
selve noch eenighe aelmoessen en heeft haer **deurfoy**⁵ ghegheven overmits sy een quade
naeme – te weten een toveresse - was hebbende ende aengaende de groote familiariteyt –
seght de zelve teenewaer t'ontkennen*

Voorts of de verweereghe niet wel en weet dat de voorseide Maye heeft een seere quaede
naeme ende de reputatie van een toveresse te zyne – toedien dat sy differente personen
betovert heeft

Kent

Of de verweereghe oock niet wel en weet dat sy van ghelycke een quaede naeme heeft – ja
ghehouden ende van eenyghelyck ghereputeert wordt voor een toveresse

Ontkent

Voors of de verweereghe oock niet wel en weet ende dickwils heeft gheremarqueert dat haere
susters – Mayken – Cathelyne – Jaacquemyne ende Chrystine van Beddelem ghedaen hebben
acties ende consten van toveressen ende voor sulcke personen van eenighelick worden
gereputeert

Ontkent

⁵ Deurfoy – Foori - schrijft men in WNT – heeft onder andere als betekenis: Gift voor
bewezen diensten, thans bepaaldelijk: gift die men aan ondergeschikte personen voor kleine
diensten of op gezette tijden schenkt. Thans het eenige gewone gebruik. Hier zal het betekend
hebben: de gift die men aan de deur gaf, een betekenis die niet in het WNT opgenomen staat.
De Bo beschrijft 'fooi' ook als 'drinkgeld'.

Of oock niet en is waerachtich dat de verweereghe ondertusschen ghefallen is in contestatie ende kivaige⁶ jeghens haere voornoemde susters als wanneer sy elcander hebben verweeten dat sy waeren toveressen – segghende dat de verweereghe was de groote – dat Mayke was de cleene ende Cathelyne de langhe ende coninginne vande toveressen ende soo voorts

Ontkent als vooren

Of de verweereghe met haer voornoemde susters niet en syn dickwils ghesien gheweest ende ghevonden in onghewoonelicke plaetsen alsnu in een drooghen dyck - alsnu achter een haeghe sprekende ende visselende aldaer secretelick jeghens elcander.

Ontkent

Voorts waer dat de verweereghe Sint Jansavont lastleeden heeft gheweest metghaders haere voornoemde susters.

Seght alsdanne de gheheelen avent enden nacht thuys gheweest thebben met haren man die voor het vier lach ende haeren knape ende jonckwyf⁷ als oock de verweereghe den gheheelen nacht op gheseten thebben – byden vier – sonder te hebben gaen slaepen

ende haer ghevraecht waerom dat sy niet en ghinghen te bedde – seght dat het by haer knape toequaem die vervaert was overmidts dat dien nacht ordinairelick de toveressen dansen – soo hy seyde ende dat de verweereghe oock op was blyfvende overmidts sy oock danof vervaert was.

Oft t'niet en is waerachtich dat de verweereghe Sint Jansavondt lastleden haere ghevonden heeft ten huysse van haer suster Mayken – alwaer oock ghecommen syn haer andere voornoemde susters metghaders meer andere personen ten fyne van hemlieden aldaer te recreeren.

Seght dat niet

Voorts of de verweereghe ende haere voornoemde susters metghaders de wedewe van Adriaen van Damme met meer andere personen niet ghedanst en hebben opden Sint Jansavondt lastleden voor de bailliu van haere suster Mayken in een driehouck - hebbende aldaer een speelman – cleen van postuere – met een cleen veelken⁸ staende in 't middel vande dans – wesende een ronde ende houdende elcander byde hant

Ontkent

Of de verweereghe mette voornoemde personen ter selve plaetse niet en heeft ghedanst Sint Jansavont ten jaere 1648 ende 1649

Seght dat niet

Of oock niet en is waerachtich dat opden St. Jansdagh snuchtens ten jare 1648 – 1649 ende 1650 inde voornoemde driehouck was een ronde ende tgars af in d'aerde ghetreppelt van hemlieden dansen – twelcke ghesien is gheweest van ghebeuren ende andere personen aldaer ghepasseert hebbende

Ontkent

Of niet en is waerachtich dat sverweereghes voornoemde susters met meer andere personen onder tusschen syn ghecommen ter hofstede vande verweereghe – alwaer sy oock dickwils hebben ghedanst – hebbende bynaer elcke reyse den voornoemde speelman met syne cleen veelken daerop hy was soetjens spelende - ten fyne dat men het niet verre en soude hooren

Ontkent

We gaan opnieuw naar de kostennota van de baljuw: 4 oktober 1650

⁶ Kyvage, kyvaige: geruzie

⁷ Jonckwyf – WNT - vrouwelijke dienstbode, dienstmaagd, (dienst)meid, (dienst)meisje.

⁸ Veelken, vedel: voorloper van de viool

Den iij^{de} octobris 1650 zyn op tversouck vande heescher vergaedert de heeren van de wet als wanneer den heescher heeft ghedient van nieuwe tichten waeroppe de verweereghe judicieel ghe-examineert heeft gheweest

Over de extraordinaire vergaderynghe vande heeren van de wet – ij pond paris

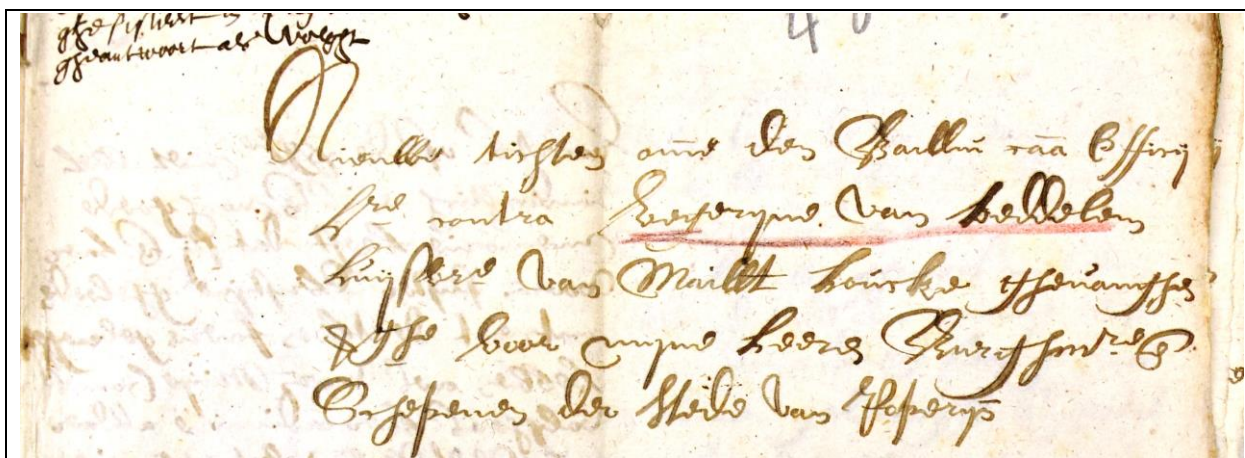
Voor den heescher hebbende de verweereghe ghesisteert in jugement - in ende utghehaelt vande vanghenesse mette pladoye ordinaire – xxiiij schele paris

Voor sheerscher dienaeren hebbende in desen gheadsisteert – xxv schele paris

Voor de greffier hebbende de verweereghe gheexamineert ende daervan notitie ghehouden – xij schele paris

Voor t'stellen ende primeeren van de selve tichten metten double mits in crim dobbel recht is ter discretie – ij pond paris

Ook deze tichten kunnen we laten volgen:



4 oktober 1650

Nieuwe tichten omme den balliu – causa officij – heescher contra Vegeryne van Beddelem – huysvrauwe van Maillaert Houcke - ghevanghen verweereghe - voor myne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Of niet en is waerachtich dat **Maye de wedewe van Adriaen van Damme** wel was over thien soo twaelf jaeren seere familierelick verkeert heeft ten huysse vande verweereghe woonende in **den Edewaerthouck deser jurisdictie met haeren broeder Michiel ende haere susters Jaequemynne ende Christyne alsdanne jonghe dochters** houdende aldaer tsaemen huys *De verweereghe seght dat de wedewe Adriaen van Damme thaere huysse niet faimilierelick verkeert en heeft dan somtyden ghecommen omme te bidden aelemoessen als in andere huysen*

Of de verweereghe niet en heeft altyts seere opghetrocken de voornoemde Maye ende haer groote vriendschap ghetoont – soo voor als naer t'overlyden vande voornoemde Michiel haren broeder

Voorts of de verweereghe niet wel indachtich en is ende noch goede memorie heeft dat sy ende haer voornoemde suster Christyne gheleeden ontrent de thien jaren - ghevraeght hebben aen de voornoemde Maye – commende volghens haer ordinaire aldaer om Godtswille – **syth ghy niet moe van soo langhe schamel te zyne – als ghy begheerde ghy en sout soo langhe niet arm syn – nocte ghy en u kynderen en souden soo groote armoede niet lyden.**

Ontkent

Of de voornoemde Maye hierop niet en heeft verantwoort dat soe – te weeten dat sy moe was van soo langhe schaemel te zyne

Seght hier van niet te weten

Of niet en is waerachtich dat de verweereghe met haer zuster Christyne naer dese propoosten ende vresende de resolutie vande voornoemde Maye – dadelick vertrocken syn ut thuyts laetende de voornoemde Maye aldaer alleene

Ontkent

Of de verweereghe niet wel en weet datter ten tyde de voornoemde Maye alleene binnen thuyts was vut de caemer ghecommen is een manspersoon int blauwe ghecleet met een sluder⁹ – die de voornoemde Maye eerst seere vriendelyck heeft gegroet ende daernaer ghevraeght ende gheseyt Mayken – zyt ghy niet moe van soo langhe schaemel te syne – waerop sy verantwoorde dat jae – ende bydien beloofde de voornoemde man in tblauwe ghecleet haer te gheven gelt – clederen ende dat sy nocte hare kynderen gheen ghebreck meer en soude hebben – indien sy wilde doen tgonne hy aen haer soude belasten

Seght hier van niet te weten

Of de verweereghe ende haer voorseide suster Christyne niet en wisten wel van te vooren dat de voornoemde man int tblauwe – gheduerende heurlieden vertreck buuten huyse – byde voornoemde Maye soude commen ende vraghen tgonne voorschreven – mits sy alsdanne was van sulcke resolutie ende immediatelick te vooren gheseyt hadde de verweereghe ende haere suster dat sy moe was van soo langhe schaemel te zyne.

Seght hier van niet te weten

Voorts of de verweereghe den voornoemde man int blauwe oock niet en heeft ghesien metghaders van hem belast gheweest te vraeghen aen de voornoemde Maye of sy niet moe en was van soo langhe schaemel te syne end haer t'indiceeren ten fyne dat sy soude segghen jae – ende doen tgonne hy haer soude belasten.

Ontkent

Of niet en is waerachtich dat de verweereghe heeft voorseit aen de voornoemde Maye eer sy vut thuyts heeft ghegaen datter de voornoemde man by haer soude commen ende haer aenspreken ende dat sy daervan niet vervaert en soude syn – nemaer dat sy soude belooven end doen tgonne den voorseide man in tblauwe haer soude belasten

Ontkent als vooren

Voorts of de verweereghe niet en is een toveresse metghaders of t'niet en is waerachtich dat de verweereghe heeft leeren tooveren de voornoemde Maye Lupars weewe van Adriaen van Damme

Ontkent

Of 't niet en is waerachtich dat de verweereghe onder andere heeft betoovert Adriaen van Damme den man vande voorseide Maye die langhe tyt ghequollen heeft ende eyndelynghe vande verweereghe gheneesen is gheweest met de selve sieckte ofte leesen

Ontkent

Voorts of niet waerachtich en is dat de verweereghe heeft doen vertrecken vut de caemer der voorseide Maye ende alle andere die daer binnen waren – als sy de sieckte waarmede den selvee Damme was ghequollen – ginck afleesen ten fyne dattet niemant van hemlieden en soude ghesien hebben.

Ontkent

Of niet waerachtich en is dat den voorseide Damme door den konst ende aflesen vande sieckte byde verweereghe – syn voorgaende ghesontheit teenemaal heeft gherecupereert sonder daertoe eenighe andere medicamenten te gebrucken

Ontkent

Na deze tichten gaan we ook hier weer terug naar de onkostennota van de baljuw. Daar schrijft hij op 14 oktober 1650:

⁹ Sluder – sluier

Den xiiijde octobre 1650 is ter extraordinaire vergaderynghe vande wet byden heescher ghedient van **derde tichten** sverweereghes laste waeroppe sy judiciel ghe-examineert is gheweest

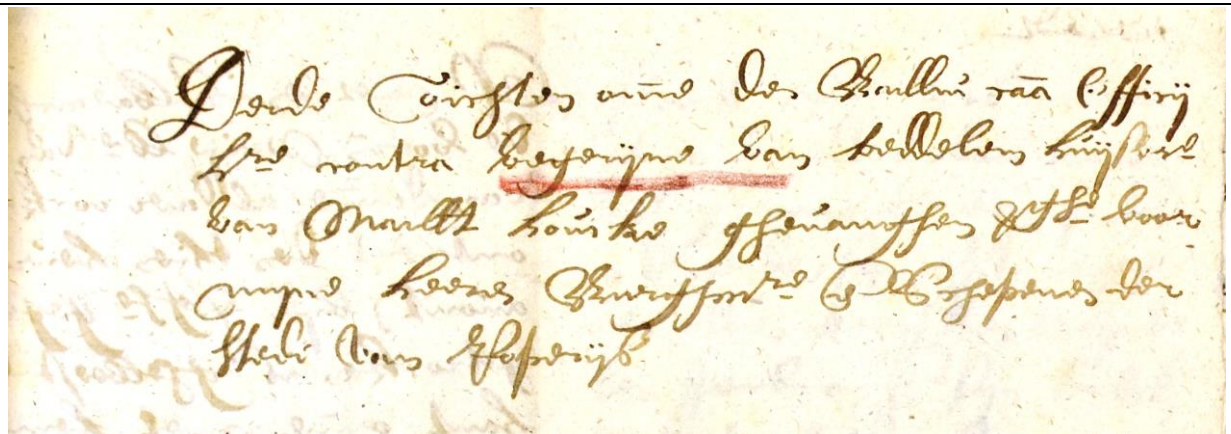
Over t'recht ende de extraordinaire vergaderynghe vande wet – ij pond parisis

Over sheerschers vacatien int produceren van de verweereghe in jugementte mette pladoye ordinaire - xxiiij schele parisis

Voor sheeren dienaeren hebbende daerinne gheadsisteert – xxv schele parisis

Voor tstellen ende formeeren vande voornoemde tichten metten double – groot derthien articles ter discretie – iij pond parisis

Voor t'recht van de greffier van alles notitie houdende – xij schele parisis



14 oktober 1650

Derde tichten omme den bailliu – causa officij – heescher – contra Vegeryne van Beddelem – huysvrouwe van Maillaert Houcke ghevangen verweereghe voor myne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Of t' niet en is waerachtich dat de verweereghe tot meenighe ende differente reysen ghedanst heeft inden nacht met Maye – wedewe van Adriaen van Damme ende haere susters Cathelyne – Vegeryne – Mayken – Jacquemyne ende Christyne met meer andere personen

Ontkent

Of niet en is waerachtich dat de verweereghe onder andere reisen ghedanst heeft mette voornoemde persoonen Sint Jansavont lastleeden in een driehouck voor de baillie van haer voorseide suster Mayken

Ontkent

Of niet en is waerachtich dat de voornoemde Maye wedewe van Adriaen van Damme aldaer oock commende ontrent den thien heuren inden avont byde verweereghe ghegrepen ende ghetrocken is gheweest byde hant omme met hemlieden te dansen

Ontkent

Voorts of t' niet waerachtich en is dat sy dansende een ronde ende dat sy een speelman hadden ghenamt Hansken - cleen van posteure – twelcke stondt in t' middel vande ronde ende continuelick speelde op een cleen veelken maekende cleen ghelut ten fyne datmen het niet verre en soude hooren

Ontkent

Of oock niet en is waerachtich dat de veweereghe ende eenighlick die aldaer ten danse ghecommen waeren – hebben ondertusschen een dansliedeken ghesonghen elck op synen keer ter wyle den speelman rustende ende syn snaeren effen stelde

Ontkent

Of oock niet en is waer dat in tmiddel vande ronde was ghemaekt een putken inde aerde – syn daerinne gestelt een cleen kersken¹⁰ ten eynde de speelman ende syn volck te beeter en sien

Ontkent

Voorts of niet en is waer dat gheduerende den voornoemde dans ut thuy van Mayken – sverweereghes suster - ghehaelt wiert groot bier waervan de verweereghe hare voornoemde susters – de wedewe van Adriaen van Damme ende d'ander vande compaignie ondertusschen hebben ghedroncken

Ontkent

¹⁰ Kersken = kaarsje

Of niet en is waerachtich dat de verweereghe ende de gonne aldaer dansende swart ghemaect wierden in hun aensichte vande voornoemde speelman ende namentlick sverweereghes suster Christyne ende andere jonghe dochters die veel swarter ghemaect waeren als de ghehuwede personen die wat meer gespaert wierden dan de jonghelieden

Ontkent

Voorts of de voornoemde Maye niet en is ghescheeden ut den voorseide dans ontrent den elf heuren inde nacht – hebbende aldaer ghelaeten de verweereghe met al d’andere vande compaignie – cause waeromme de voorseide Maye daarnaer seer gheslaeghen is gheweest vande speelman ter oorsaake sy eer als d’andere ende sonder syn consent van daer vertrocken was.

Ontkent

Of niet waerachtich en is dat de verweereghe met haer voorseide zusters ende meer ander personen ten diversche stonden ghedanst hebben ende crobberdey gheloopen alsnu int hof vande verweereghe – alsnu in thof van Cathelyne alsnu elders hebbende bynaer elcke reyse de voorseide speelman.

Ontkent

Of t’niet waer en is dat tgars waerop de verweereghe met haer complicen ghedanst ende crobberdey ghelopen hadde niet en was teenemael in d’aerde ghetreppelt twelcke desanderen dagh ghesien is gheweest vande ghebeuren ende ander personen aldaer gepasseert hebbende

Ontkent

Of de verweereghe gheen onthouden en heeft dat sy onder andere reysen smaendaghs ommeganck weeke lastleden ghedanst heeft met haer voornoemde susters ende meer andere personen eerst rontomme de lynde staende voor **de herberghe ghenamt de Leene** ende van daer gheloopen naer thof vande haer voornoemde suster Cathelyne alwaer sy hebben gheloopen crobberdey hebbende alsdanne oock hunnen ordinairn speelman aen wien eenighelick ghegheven heeft een halfven stuver behalven de voornoemde Maye die de aermste was ende gheen ghelt en hadde

Ontkent

Voorts of niet en is waerachtich dat eenyghelyck – overdien sy soo fray ghedanst ende crobberdey gheloopen hadden – wegghevloghen heeft ten sy de voornoemde Maye die ghegaen is ten huysse vande voornoemde Cathelyne ende aldaer ghehadt heeft een caesen – broot ende een schotel drincken

Ontkent

Op sverweereghens ontkenenisse es dheescher gheadmitteert ter preuve ende de verweereghe thaerder justificatie – actum eodem

We gaan terug naar de kostennota van de baljuw.

Den heescher verclaerst voor ende naer desen ghedaen te hebben veele ende extraordinaire debvoiren – ten fyne van t’onderhooren sverweereghe voorder delicten ende actien van tooverye –

hebbende ten desen effecte doen vermaenen ende insinueeren¹¹ –

wel tot ses differente tyden Jacob Christiaen – Jan Quetstroy – Jacob Looten – Jacob Alderweerdlt ende andere gebeuren –
synde ofte hebbende gheweest ghebeuren vande verweereghe –

¹¹ Insinueeren – WNT = Met een persoon als object. Iemand ambtelijk, bij exploit, aanzegging van iets doen of tot iets vorderen.

de welcke den heescher seer neerstig heeft gheexamineert ende langhen tyt menende wel zes heuren – daertoe ghe-employeert aleer hy vande circonstantien van de selve ende svereereghes delicten gheinbueert¹² was –

welcke voornoemde extraordinarie debvoiren de heeren vande wet sullen belieffen te taxeren en naer advenante van xx schele van elcke oorconde ghelycke den greffier heeft ende mits in crim dobbel recht is – ter somme van – iiij pond parisis

Voor de messagier de voornoemde persoonen wel tot ses reysen expresselick by laste vande heescher vermaent ende gheinsinueert hebbende aleer sy ghecommen hebben omme byden heescher op tgonne zy wiste ten laste vande verweereghe - gheexamineert te zyne – ij pond x schele parisis

Naer dese voornoemde debvoiren heeft den heescher gheformeert **vierde tichten** waeroppe de de verweereghe ter vergaderynghe vande heeren vande wet judicielick ondervraecht is gheweest

Voor t'recht ende d'extraordinaire vergaderynghe vande wet – ij pond parisis

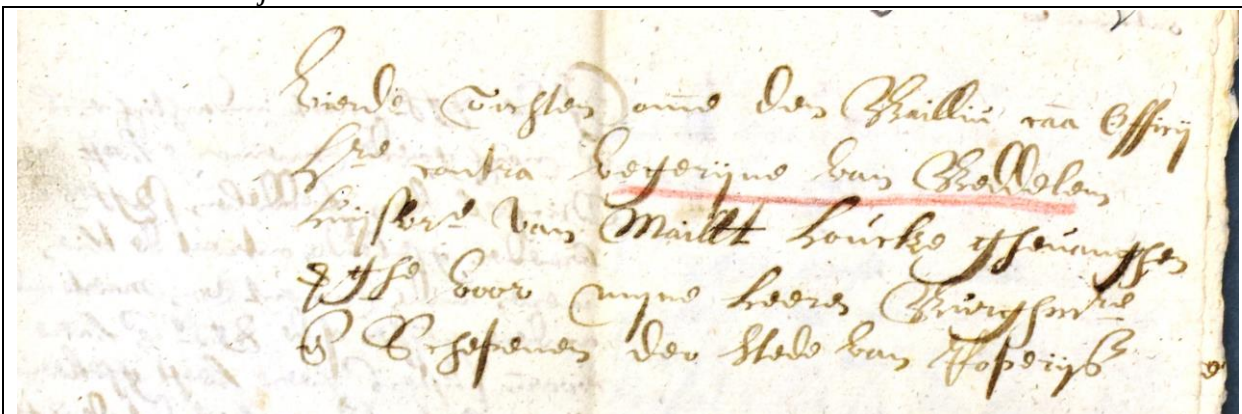
Voor den heesher hebbende de verweereghe gheproduceert - in ende utghehaelt de vanghenesse mette pladoye ordinaire – xxiiij schele parisis

Voor sheeren dienaeren hebbende daerinne gheadsisteert ende de verweereghe bewaert – xxv schele parisis

Voor t'recht anden greffier de verweereghe hebbende gheexamineert ende van alles notitie ghehouden – xij schele parisis

Voor tstellen ende formeeren van de selve tichten – groot 18 artickels metten double mits in crim dobbel recht is – iij pond parisis

Ook dese tichten zijn bewaard:



19 oktober 1650

Vierde tichten omme den bailliu – causa officij heescher contra Vegerynne van Beddelem – huysvrouwe van Maillaert Houcke ghevanghen verweereghe voor myne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Of niet waerachtich en is dat de veweereghe seere wel kent Jan Quetstroy – Jacob Looten – zyn wyf – Ghelein Verelst – Jacke Alderweerelt ende meer ander als hebbende langhe tyt ghewoont by sverweereghes huys inden **Edewaerthouck** deser jurisdictie ende niet en weet dan deughdelicke eere van hemlieden te segghen.

De verweereghe seght van de persoonen inde tekst noch ghoedt noch quaet te weten

Of de verweereghe niet wel en weet dat sy metghaders haere zusters Christyne - Jaacquemyne – Mayke ende Cathelyne hebben een seer quaede reputatie ende de naeme van tooveressen te syne – cause waeromme sy van eenighelick ghevreest syn ende niemant van

¹² Inbueren – informeren

hun gebeuren eenighe kennesse ofte ghemeensaemheit hem hemlieden en begheerde te houden

De verweereghe zeght tignoreren tgonne inden text

Of de verweereghe niet indachtich en is ende noch goede memorie heeft dat Michiel van Beddelem – sverweereghes broeder gheleeden ontrent de thien jaren inden maent van maerte onder andere reysen opde verweereghe ende haere voornoemde zusters seere heeft ghekeeven – ja - verweeten ende gheseyt dat de verweereghe ende haere voornoemde zusters waeren tooveressen twelcke diversche vande ghebeuren hebben ghehoort.

Ontkent

Oft niet waerachtigh en is dat de verweereghe ende haer voornoemde susters niet wel over een commende ende onderlynghe kievende aen elcander hebben verweeten dat sy waeren tooveressen tselve aen elcander tot meenige reysen reprochierende

Ontkent

Of oock niet en is waerachtich dat de verweereghe groote kennesse ende familiariteyt heeft ghehouden met de huysvrauwe van Jacob Looten gheduerende dat sy woonde in haere ghebeurten ende aen haer tot differente reysen gheseyt dat sy was een verstandighe vrouwe ende veel meer wiste als andere vrouwen

Ontkent

Of niet en is waerachtich dat de vrouwe vande voornoemde Looten hierop vraeghde – wat sy meer wiste als andere vrouwen daerop de verweereghe heeft verantwoordt ende gehseyt dese woorden te weten **dat zy een bouck hadde** ende daerinne leesende dat sy by haer dede commen soo veel duvels als sy begheerde.

Ontkent

Voorts of t' niet waerachtich is dat de vrouwe vande voorseiden Looten hierop vraeghde waer dien bouck was ende ofte sy daerinne oock niet en moghte leesen – waerop de verweereghe antwoorde dat sy die voornoemde bouck in thuyt niet en derfde betrouwen – nemaer dat hy ievers in het dack was ghesteecken toedien dat sy gheen verstant ghenough en hadde ende niet wys ghenough en was om inden voornoemde bouck te leesen ghelycke de verweereghe

Ontkent

Voorts of t' niet waerachtich en is dat de verweereghe noch voorder heeft ghesprooken ende gheseyt ande vrouwe vande voornoemde Looten dat sy wel raet wiste met de duvels als sy – leesende inde voornoemde bouck – by haer quaemen in grooten ghetalle – waerop de voorseide vrouwe vraeghde wat sy daarmede dede – seide – **ick smyte een pinte rapsaet inden messeput end ick doen dat hun opdraepen.**

Ontkent

Spreek van Vadertje Cats

Of oock niet en is waerachtich dat de verweereghe emmers haer



coebeesten seere gheaffligiert¹³ ende dicwils sieck syn gheweest ende langhen tyt ghequollen door tooverye – gaende om daervan gheholpen te syne om raet ende advys van veele meesters en doctoren

Ignorant

Of de verweereghe eyndelynghe niet en heeft ghe-employeert meester Jan vande Winckel – woonende tot Dunkercke - een seer vermaert beteraere ende afleeser – den welcken de verweereghe ende haere beesten beleesen ende drancken ghegheven waerdoor sy groot secours¹⁴ hebben ghecreghen.

De verweereghe zeght ontrent 16 jaeren zieck gheweest te zyne ende dat alsdanne zekeren soldaet thaeren huuze ghecommen es – haer ghevende raedt omme eenighe medicinen te nemen – dye zy zeght thebben ghedaen haelen ten huuze van meester Joos Cheys¹⁵ – ende dat de zelve soldaet haer gevraeght heeft een piccotin¹⁶ haever oft revoceert tghonne voorschreven ghezeyt hebbene ende verghten

Of niet waerachtich en is dat de voornoemde Winckel oock seide dat het fernint lagh inden rechter houck vande heert alwaer de verweereghe continuelick wilde ende bleef sitten nietjeghenstaende de voornoemde Wynckel tselve haer tot differente reysen verboden hadde.

Ontkent

Of de verweereghe ende haere beesten niet en hebben ondertusschen teenemael gheneesen gheweest door de medicamenten ende debvoiren vande voornoemde Winckel welke sieckte nochtans corts daernaer wederomme is ghecommen soo aende verweereghe als aen haere beesten – blivende alsoo continuelick in droefheit ende quellinghe

Zeght noyt opghenesen thebbene gheweest nemaer altyts ghebleven inde eenighe pyne zoo zy noch es ende dat diversche by haere beesten gheswolten hebben ende eenighe genesen.

Of oock niet en is waerachtich dat den voornoemde Winckel bemerkende de actien ende manieren van doen soo van de verweereghe als van haere susters Mayke – Christyne – Jaecqyemyne ende Cathelyne heeft gheseyt dat de verweereghe ende haer beesten niet wel helpelick en waeren – want als hy die den eenen daghe ghebeetert hadde dat sy des anderen dagh wederomme betoovert wierden ende dat van haere voorseide susters die vande duvel bedwonghen waeren elcander te betooveren.

Ontkent

Na dit verhoor gaan we weer naar de onkostennota van de baljuw:

Den heerscher hem noch voorder informeerende van sverweereghes de listen ende actien van tooverye heeft verstaen dat de huysvrouw van Jacob Looten – Pieter de Worm – Peryne Weys - Jan Durey d'oude ende de jonghe veele jaeren wisten sverweereghes laste - oversulcx heeft den heescher daedelick doen informeeren de voornoemde vyf personen – de welke de heescher al particuliereck heeft ghe-examineert ende van tgonne sy wisten sverweereghes laste by notitie ghehouden – twelcke seer difficil ende laboreus¹⁷ was – hebbende oock daertoe ghe-employeert meer als ses uren in tvoornoemde examen aleer den heescher conste oprecht gheinbueert syn ende weeten de circonstantien vande delicten byde verweereghe ghecomitteert –

¹³ Afflichierren = affliger = pijn doen

¹⁴ Secours = redding

¹⁵ Joos Cheys – was apotheker maar ook de burgemeester van de wet aangesteld op 21 december 1649

¹⁶ Piccotin = ration

¹⁷ Difficil ende laboreus = moeilijk en met veel werk

de tauxatie van welcke debvoiren worden ghelaeten ter discretie vande heeren vande wet – emmers naer advenant van xx schele parisis van elck persoon – v pond parisis

Voor de messagier ofte deurwaerder vande wetcaemer hebbende de voornoemde vyf personen ghe-insinueert mits sy woonen buuten baillien ende is crim dobbel rechte is – ij pond parisis

Naer welcke debvoiren heeft den heescher gheformeert **vyfde tichten** onder voughen dat de verweereghe den 27^{ste} octobris 1650 byden heescher in jugemente gheprocuceert zynde – daeroppe punctelick ghe-examineert is gheweest.

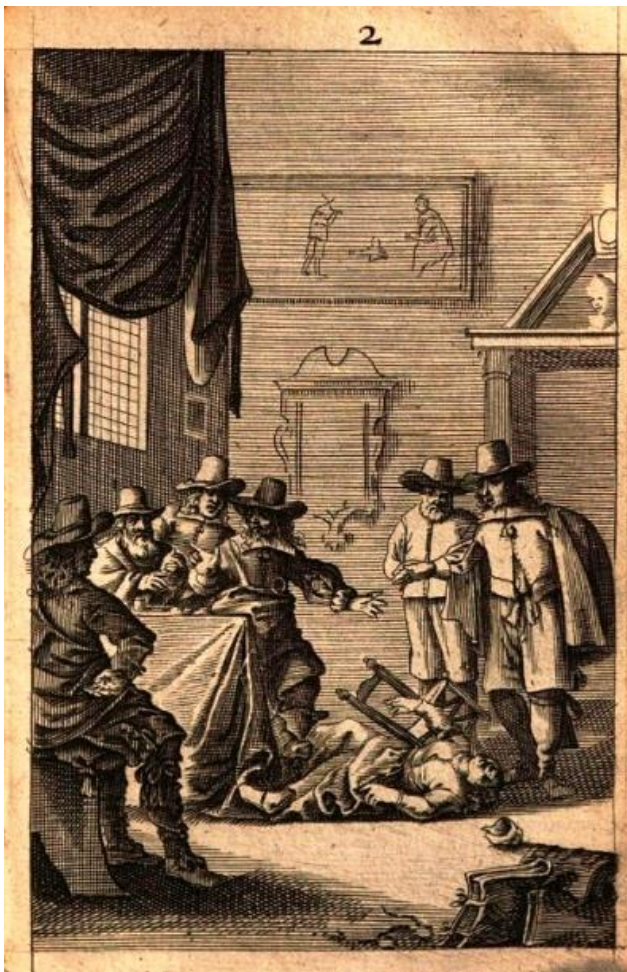
Over d extraordinaire vergaderynghe vande wet – ij pond parisis

Voor sheeschers vacatien hebbende de veweereghe ghesisteert jugemente - in ende utghehaelt de vanghenesse mette pladoye ordinaire – xxiiij schele parisis

Voor sheescher dienaeren hebben daerinne gheadsisteert ende de verweereghe bewaert – xxv schele parisis

Voor t'recht vande greffier – xij schele parisis

Voor t'stellen ende formeeren vande voorseide tichten – groot elf artielen metten double mits in crim dobbel rechts is ter discretie – l schele parisis



't Afgerukt mom-aansicht der tooverye: daar in het bedrogh der ..., Volume 1
Door Abraham Palingh

Verhoor door de wet van een 'toveresse'
uit -

27 oktober 1650

*Vijfde tichten omme den Bailliu van Offij
Jen contra Vegeryne van Bettelem
van Maillaert Houcke ghevanghen verweereghe voor myne heeren
burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe*

Vyfde tichten omme den bailliu – causa officij heescher – contra Vegeryne van Bettelem – huysvrauwe van Maillaert Houcke ghevanghen verweereghe voor myne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Of niet en is waerachtich dat **Pieter de Clerck** te lichtmesse 1650 ghehuwet is - wiens bruloft inde herberghe vande **Treurniet** wert ghehouden alwaer de verweereghe – Jan Durey de



jonghe ende meer andere
persoonen ter maeltijt
ghecommen hebben.

*De Treurniet lag op de hoek van
de Korte Bruggestraat met de
huidige Ieperstraat*

*Seght metten persoon inde tekst
wel te melden thebben ghetoeft*

*nemaer niet te bruloft inde herberghe van de Treurniet sonder te weten ofte Jan Durie aldaer
present is gheweest*

Of de verweereghe met d'andere bruloflieden aen tafel sittende niet en heeft ghenomen op
heere schoot t'kint vande voornoemde Durey ende daarmede ghespeelt daer oock opde taefel
blyvende staen een plateel raepen om aen tvoorseide kint te eeten te gheven.

Ontkent

Of t'niet waerachtich en is dat de verweereghe vande selve raepen te eeten heeft ghegheven
aen het voornoemde kindt twlecke saldanne seer wel te passe ende ghesont was – waervan het
seere wel ende becommelick heeft gheeten.

Ontkent als vooren

Of oock niet en is waerachtich dat voornoemde kint naerdien het gheeten hadde mette
verweereghe vande voornoemde raepen – daedelick heeft beginnen te quellen end siek te
worden – daer het van te vooren seere wel te passe ende ghesont was

Ontkent

Of de verweereghe niet wel en weet dat den voornoemde Durey alle debvoiren heeft ghedaen
om syn voornoemde kint te helpen – gaende ten dien effecte aen veele meesters ende
docturen wiens medicamenten niet en hebben gheprofyteert

Ignorat

Of de verweereghe oock niet wel en weet dat het voornoemde kint naerdien het ontrent een
half jaer sieck gheleeghen ende groote pyne onderstaen hadde – metghaders al syn vleesch
ende bloet verteert hadde – overleeden en is maent vn oust 1650

Ignorat

Of t'niet en is waerachtich dat de voornoemde Durey – bemerckende dat syn kint door gheen natureele siecte ghestorven en was nemaer door tooverye het beddeken daerop syn voorseid kint overleeden was open heeft doen snyden – waerinne bevonden syn gheweest spellen – naelden – tatsen – vlercken van vogels ende pennen dweers door elcander ghesteeken – toedien kiekebeenkens ende meer andere merckelycke dinghen van tooverye

Ignorat

Of niet waerachtich en is dat de verweereghe tvoornoemde kint betoovert heeft – als wanneer sy t' eeten van de voornoemde raepen ghegheven heeft – twelcke niet en soude ghestorven hebben waert t'saake dat het in tyde beleesen hadde gheweest.

Ontkent t i^{ste} membre – tlaetste ignorat

Of oock niet waerachtich en is datter ondertusschen ter hofstede vande verweereghe inden avont ghecommen syn eenighe persoonen te peerde – de welcke vande gebeuren ghesien ende ghehoort hebben gheweest – waervan sy oock seere vervaert waren – sluitende hemlieden deuren ende veinsters ten fyne sy aldaer binnen niet en souden commen.

Ignorat

Of t' niet waerachtich en is dat de voornoemde peerderuuters elcke reyse rechte ghereeden hebben naer de hofstede van de verweereghe alwaer de deuren open waeren ende seer wel waeren onthaelt – maekende bovendien tot inder middelnacht aldaer goede chiere

En weet daeraf niet te spreken

Voorts of de verweereghe de voornoemde ruuters niet wel en kende ende elcke reyse hemlieden comste verwachte – synde oock daarvan niet vervaert ghelyck haer ghebeuren – voorts te vraeghen hoe de voornoemde ruuters hieten – van waer ende waeromme sy aldaer elcke reyse soo laete quaemen inden nacht ende smerghens voor de daeghe altyts vertrocken waeren

Ontkent t'inhouden deser

Na deze tichten gaan we weer naar de onkostennota van de baljuw.

Alsoo Maye Lupaerts wedewe van Adriaen van Damme oock ghevanghen ter cause als vooren differente saecken ghekent hadde die redondeerden¹⁸ sverweereghes laste – twelcke de verweereghe nochtans ontkende – so heeft den heescher versocht datmen de voornoemde Maye neffens de verweereghe soude confronteeren twelcke alsoo byde heeren vande wet gheordonneert is gheweest –

Voor t'recht ande heren van de wet – ij pond parisis

Voor sheescher comparitie versoucke ende pladoye – xij schele parisis

Voor t'recht vande greffier – xij schele parisis

In ghevolghe van welcke ordonnantie heeft den heescher opden xxx ste octobris 1650 eerst in jugemente gheproduceert de voornoemde Maye metghaders Jan Blicck oock ghevanghen aen wien de voornoemde Maye soo van hare eyghen delicten als vande gonne van de verweereghe veele ghekent hadde – inder voughen dat – naer examen ende confrontatie tusschen den voornoemde Blicck ende de voornoemde Maye – sy gheresolveert was aende verweereghe ons te segghen tgonne sy thaeren laste wyste volgende de notitie ende besoigne ghedaen den 30^{ste} octobris 1650

Voor d'extraordinaire vergaderynghe vande heeren van de wet – ij pond parisis

Voor sheeschers vacatien hebbende particuliereelick in jugemente gheproduceert de voornoemde Maye metghaders den voornoemde Blicck ghe-examineert ende daernar jeghens elcanderen gheconfronteert zynde gheweest - in ende utghehaelt de vanghenesse mette pladoye ordinaire – ij pond viij schele parisis

¹⁸ Redonderen – WNT – Redunderen - Neerkomen op —, ten bate of ten laste komen van

Voor sheeschers dienaeren hebben daerinne gheadsisteert ende de voornoemde Maye ende Blicck bewaert – ij pond x schele parisis

Voor den greffier hebbende de voornoemde Blicck ende Maye particulierelick ghe-examineert ende van alles notitie ghehouden – xxiiij schele parisis

Naer desen is byden heescher in jugemente ghesisteert de verweereghe de welcke naer examen neffens de voornoemde Maye gheconfronteert is gheweest – twelcke langhen tyt ghedeurde

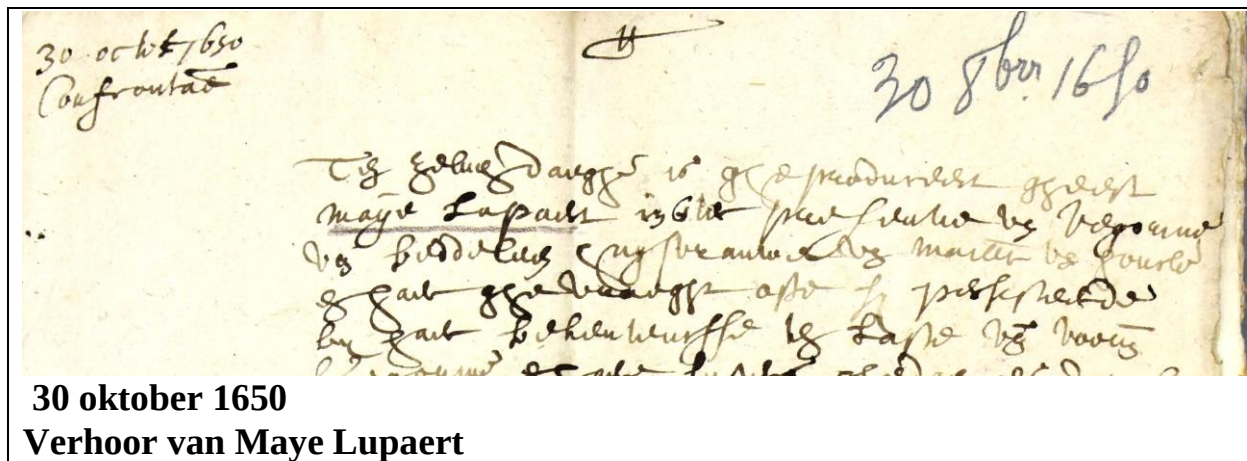
Over t'recht vande heeren van de wet – ij pond parisis

Over sheerscher vacatien int tproduceren vande verweereghe – in ende uthaelen vande vanghenesse mette pladoye ordinaire – xxiiij schele parisis

Voor sheeren dienaeren hebbende daerinne gheadsisteert ende de verweereghe bewaert – xxv schele parisis

Voor t'recht vande greffier soo van t'examineeren als oock van t'confronteeren de voornoemde Maye jeghens de verweereghe houdende opde tichten van alles notitie – xxiiij schele parisis

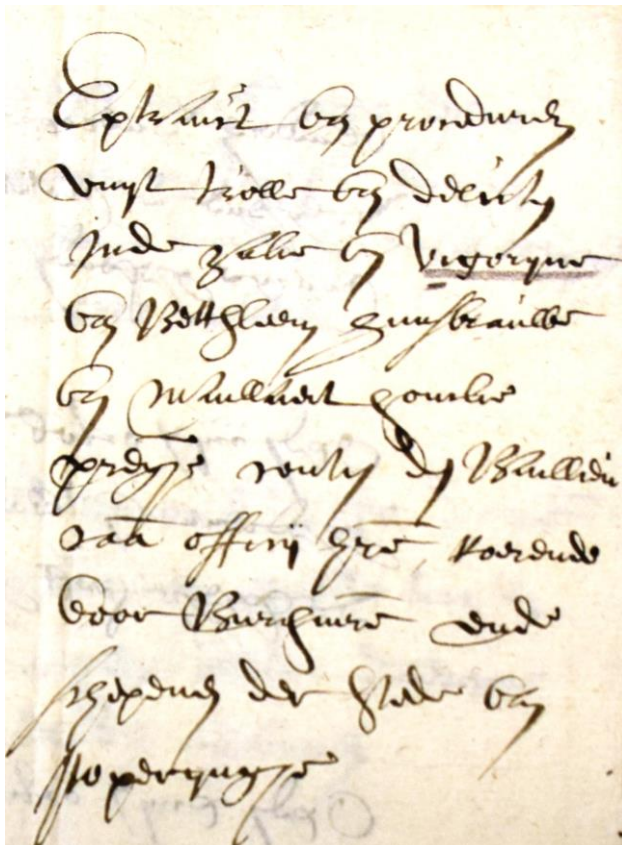
Van het verhoor van Maye Lupaert hebben we ook het verslag.



Ten zelve daeghe is gheproduceert gheweest **Maye Lupaers** in ende ter presentie van Vegeryne van Beddelem ghevraecht ofte zy persisteerde by haer bekentenisse ten laste vande voornoemde Vegeryne en haere susters ghedaen – als dat sy met haer soude gheweest hebben te dansen ter plaetse ende tyde by haere confessie vermelt – daeroppe sy seghde **dat jae** – daerby voeghende vuyt haer eeghen – ende haer segghende – dat sy ten huysse vande voornoemde Vegerine beneffens Christine haere suster ghesien hadde **een gheest – naeckt ghecleet met een hemde** - synde ghelyck eenen halfven duyvel – die aen haer afghevraecht hadde ofte sy niet moe en was van soo langhe aerm te wesen – ende indien sy in hem wilde ghelooven gheen meer noot en soude hebben – al het welcke de voornoemde Maye seyde de voornoemde Vegerine wel gheweten thebben ende oock ghesien thebben – soo over de voornoemde Vegerine tzelve ontkende end seyde tgonne voorseit niet waer te syne ende de voorseide Maye ter contrarie met grauwe moede seyde – **ey – ey - Vegerine waervanne tooghe niet dat ghy dat – ghy weet al wel hoe dat het is** – daerby voughende dat zy diverschelyck van haeren man bekeven gheweest ende oock dickmaels gheslegghen ter cause hy ten huysse van de voornoemde Vegerine soo dickwils verkeerde ende aldaer opghebroken is gheweest – twelcke zy dickwils beclaeght heeft ter cause sy hadde de naeme van te wesen een toveresse ende voor sulcx by ghelycke ghehouden –

Voorts haer ghevraeght ofte sy niet dicwils ten huysse vande voornoemde Vegerine goede ciere hadde ghemaect – seght dat jae – ende de voornoemde Vegerine ter contrarie ende nietmin de voornoemde Maye persisterde haer aensegghende te Marie Magdaleene daeghe thaeren huysse diverschelick gheeten te hebben ende oock differente andere tyden ende dat sy altyts welghecommen was.

Tussen de processtukken zit er op de 5^e november 1650 eveneens een extract uit het register van proceduren – dat we hier volledigheidshalve ook opnemen.



5 november 1650

Extraict van proceduren vuyt trolle van delicten inde zaeke van Vegerine van Bettelem huysvrauwe van Maillaert Houcke – verweereghe contra den baillieu – causa officij – heescher – roerende voor burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Opden clachten ende rapporten sverweereghens laste ghedaen metgaders dinformatien preparatoire daeroppe ghhouden es byden weth thaeren laste ghegheven acte van apprehensie by haer persoon.

Opden xxj septembris 1650 heeft dheescher ghedient van eerste tichten groot twee blaederen daeroppe zy gheandwoort heeft volghende de notitie daeroppe ter marge ghhouden.

Opden iijde octobris 1650 dheescher heeft ghedient van tweede tichten – daeroppe de verweereghe heeft gheandwoort als vooren

Opden xiiij octobris 1650 dheescher heeft ghedient van derde tichten groot onderhalf bladt – daeroppe byde zelve verweereghe gheandwoort volghends de marginaele notitien.

Opden xix der zelve maendt octobris 1650 dheescher heeft sverweereghes laste ghedient van vierde tichten daeroppe de verweereghe heeft gheandwoort als vooren

Opden xxvij octobris 1650 dheescher heeft ghedient van de vyfste tichten daeroppe gheantwoort es achtervolghende de marginaele notitien

Opden v novembris 1650 dheescher heeft ghedient van zestste tichten groot onderhalf bladt – daeroppe gheantwoort es als vooren.

En dan gaan we terug naar de onkostennota van de baljuw:

Den vde november 1650 heeft de heescher ghedient van seste tichten sverweereghes laste waeroppe sy juiciel naer productie gheexamineert is gheweest

Voor t'recht van extraordinare vergaderynghe van de heeren vande wet – ij pond parisis

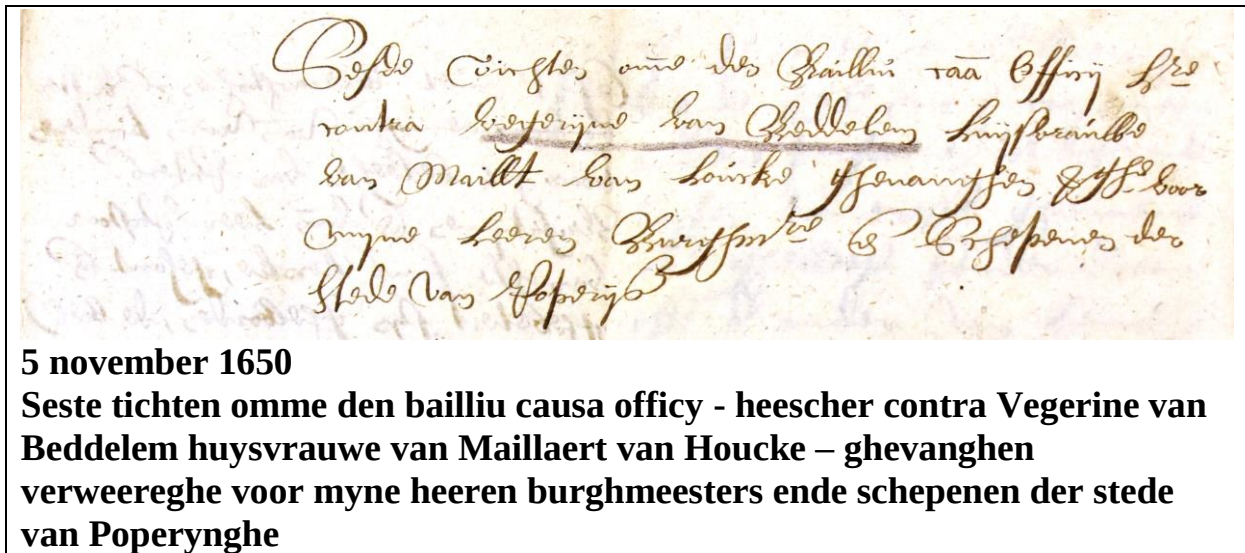
Voor den heescher hebbende de verweereghe in jugemente ghesisteert in ende utghehaelt de vanghenesse mette pladoye ordinaire – xxiiij pond parisis

Voor sheeren dienaren hebbende daerinne gheadsisteert ende de veweereghe bewaert – xxv
schele parisis

Voor t'recht vande greffier – xij schele parisis

Voor 't stellen ende formeeren van de voorseide tichten – groot thien articklen metten double
mits in crim dubbel recht is ter discretie – ij pond x schele parisis

En ook deze tichten zijn bewaard in de procesbundel.



Of t'niet en is waerachtich dat **Jaequemyne Courtois** ende haer man ende kinders seere
familierelick hebben verkeert ter hofstede van de verweereghe ende van haer dicwils ghehadt
raepen – appels – peeren – vleesch ende andere dinghen – ja - aldaer dickwils ghe-eeten ende
ghedroncken – houdende oversulcx onderlynghe groote kennesse ende familiariteyt

Ontkent

Of de verweereghe niet wel en weet dat den voornoemde Courtois seere grooten tegenspoet
heeft ghehadt ende gequollen ten tyt van neghen jaeren – hebbende gheduerende den zelve tyt
ghestorven door tooverye vier kinderen – boven ander groot verlies in goet ende beesten
byden voornoemde Courtois ghesupporteert.

Ontkent

Oft niet waerachtich en is datter eenighe van de voornoemde kinderen voor het beleesen van
de paters Brigittynen ende vande heer pastoor van Sinte Jans kercke – ghesont ende ghebetert
synde gheworden – de welcke nochtans corts daernaer hebbende gheweest met hun moeder
ten huysse vande verweereghe wederomme betoovert syn gheweest – dat daer gheen helpen en
was - nemaer daarvan corte daghen daernaer ghestorven syn.

Ontkent

Of t' niet en is waerachtich dat den voornoemde Courtois ende syn wyf – quaede suspitie
hebbende opde verweereghe - siende dat t'een kint vooren ende t' ander kint naer – door
tooverye overleet – syn ghecommen half desperaet – d'eene met een grepe ende d'ander met
een bloot mes inde hant ter hofstede vande verweereghe ende haer uutgheroepen metghaders
gheseyt dat de verweereghe een tooveresse was met meer andere diegehelicke injurien

Ontkent

Of t' niet en is waerachtich dat de verweereghe noch van meer andere persoonen tot differente
reyse tooveresse ghenamt is gheweest sonder d'eene ofte d'ander van hemlieden
diesaengaende te verclaeghen ofte reparatie van haer eere te versoucken

Ignorant

Of de verweereghe niet wel en weet dat den voornoemde Courtois hebbende maer een koye¹⁹ – oock betoovert is gheweest sonder dat sy daervan eenighe baete ofte booter conste afcrygen – nietjeghenstaende hy ondertusschen 24 uren achter een keernde.

Ignorant

Voorts of t'niet en is waerachtich dat door t'beleesen – de voornoemde koye ghebetert is ende ghesont gheworden – waervan hy oock daernaer booter heeft ghekeernt – ghelyck hy van te vooren plachte te doenen.

Ignorant

Of de verweereghe niet wel indachtich en is ende noch goede memorie heeft dat sy gram synde opde voornoemde Courtois ende syn wyf – ter cause sy haer imputeerden ende seiden dat de verweereghe oorsaeke was dat sy waeren in die groote ellende van toorerye – op eenen tyt niet heeft ghedreight den voornoemde Corutois ende syn wyf – segghende onder andere dese navolghende woorden –

beyte ghylieden en sult niet langhe uwe koye hebben.

Ontkent

Voorts of t'niet en is waerachtich dat de voornoemde koye synde wel te passe ende hebbende ghepeestert gheweest by Christiaen hemlieden zoone – thuys ghecommen synde subietelick sieck is gheworden ende daedelick vallende ter aerde ter verwonderygnhe van alle menschen de moort heeft ghesteeken

Ignorat

Oft niet waerachtich is dat de verweereghe de voornoemde koye ende kinderen alsoo betoovert heeft - twelcke waerschynelick ghenough is voor dies de verweereghe corts van te vooren voorseit hadde dat den voornoemde Courtois niet langhe syn koye en soude hebben ghelycke oock daernaer bebeurt is.

Ontkent

En dan kunnen we terug naar de onkostennota van de baljuw:

Voorts dient ghenoteert ende is warachtich dat de verweereghe wel tot vyf differente tyden door de cypier vande vanghenesse ontbooden heeft den heescher die elcke reyse haer heeft gaen spreken ende neerstelick examineerende op hoope dat de verweereghe eyndelyck ter kennesse soude commen vande delicten ende faicten van tooverye thaeren laste gheleyt ende by haer ghecommitteert inden voughen dat de veweereghe door de debvoiren die den heescher daghelicx was doende om haer te examineren eyndelyck eenighe poincten an de heescher heeft ghekent

Over d'extraordinaire debvoiren byden heescher in desen ghedaen hebbende tot vyf differente reysen in vanghenesse ghegaen ende elcke reyse langhen tyt gheemployeert ten fyne van de verweereghe neerstich te examineren –

hebbende oock den heescher van tghonne hy van verweereghes conste vernemende elcke reyse rapport ghedaen ande heeren vande wet ter discretie – v pond parisis

Immediatelick naer desen zyn op tversouck van de heescher de heeren vande wet vergadert als wanneer den heescher te kennen ghегheven heeft tgonne hy van de verweereghe verstaen hadde – versouckende mitsdien eenighe van de heeren vande wet omme neffens den heescher naer de vanghenesse te gaenen ten fyne van kennesse te nemen van tgonne aldaer soude verhandelt wesen twelcke alsoo gheordonneert is gheweest

Over de extraordinaire vergaderynghe vande heeren van de wet – ij pond parisis

Voor sheerscher vertoogh comparitie ende pladoye – xij schele parisis

¹⁹ Koye: koe

Voor t' recht vande greffier – xij schele parisis

De heescher voldoende ter ordonnantie van de wet is metten pensionaris ende twee schepenen in de vanghenesse ghegaen – als wanneer de verweereghe neerstich ondervraeght is gheweest ende heeft verandwoort ende verkent volghens de notitie byden pensionaris diesaengande ghehouden den 12^{de} 9bris 1650 –

twelcke seere langhe tyt gheduerde.

Voor t'recht vande heescher hebbende de verweereghe wel twee heuren ghe-examineert inde vanghenesse ter discretie – ij pond vij schele parisis

Voor t'recht van de schepenen kennesse nemende van tgonne aldaer verhandelt wiert - ij pond parisis

Voor den pensionaris van s'verweereghes confessien – xxiiij schele parisis

Den xiiijde novembris 1650 heeft den heescher de verweereghe gheproduceert in jugemente als wanneer zy ghe-examineert is gheweest op t'inhouden van haere voorseide confessien in vanghenesse ghedaen

Voor de vergaederynghe vande wet – ij pond parisis

Voor den heescher hebbende de verweereghe ghesisteert in jugemente in ende ut ghehaelt de vanghenesse- xxiiij schele parisis

Voor sheescher dienaeren hebbende de verweereghe bewaert – xxv schele parisis

Voor t'recht van de pensionaris van sverweereghes antwoorde notitie ghehouden hebbende – xij schele parisis

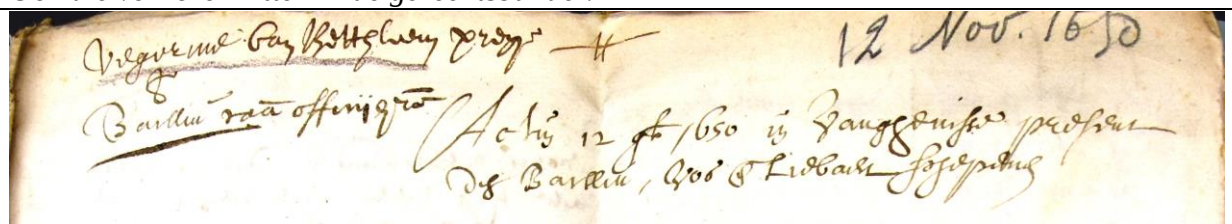
Ten selve daeghe naer de noene heeft den heescher met meester Joos Cheis – burghmeester ende J. Folcque ende C. Liebaert schepenen metghaders den pensionaris hem vertransporteert naer de vanghenesse ende de verweereghe aldaer punctuelick ghe-examineert op haer voorgaende confessien volghende de notitie daarvan ghehouden.

Voor t' recht van de voornoemde heescher hebbende ghevachiert inde voorseide saeke in de vanghenesse ontrent de twee heuren ghelycke ten productie – xxiiij schele parisis

Voor 't recht van de voornoemde burghmeester ende twee schepenen van alle kennesse nemende – xxiiij schele parisis

Voor t'recht vande pensionaris dieshalven notitie ghehouden hebbende – xxiiij schele parisis

Ook die verhoren zitten in de gerechtsbundel:

A photograph of a handwritten document on aged paper. The text is written in a cursive script. At the top right, the date '12 Nov. 1650' is written. The main body of text includes 'Vergaende by Bittelen vrye' and 'Bailliu van offinghe'. A large, stylized signature or initial 'A' is prominent in the center. Below it, the text 'Actu 12 9bris 1650 in Vanghenisse present' is visible, followed by 'des Bailliu, Vos & Liebaert Schepenen'.

12 november 1650

Actum 12 9bre 1650 – in vanghenisse present de bailliu – Vos ende Liebaert – schepenen

De verweereghe seght over langhen tyt veele jaeren betoovert te hebben gheweest van **Corneel Beuwaer – Maye Malbrancke – de huysvrouwe van Frans Pardieu ende van Magdaleene Suytkercke** – hebbende ontbooden omme haer te beteren seker **Betaihe ghenampt Jan** – die om haer te ghenesen ghebruyckte seker ingredienten die ghehaelt zyn gheweest ten huysse van **meester Joos Cheys** binnen dese stede – segghende den zelve Betaihe aldanne ghecleet thebben gheweest in carvaete - van de oude van 35 te 36 jaeren.

Den 14^{de} 9bre 1650 – de verweereghe ghesisteert in jugemente omme andermael ghehoort te syne op haere voorseide confessien in vanghenisse ghedaen - verclaerst alhier in wetkamer gheen memorie thebben ende noopende tgonne men haer soude commen voorhouden niet te connen antwoorden - nemaer wel inde ghevanghenisse
Eodem a prandio²⁰ - present Cheys – burghmeesters Folcque ende Liebaert schepenen in vanghenisse heeft – ‘t 2^{de} artickel ghekent

Seght voorts dat sy inde ghevanghenisse seere ghetenteert²¹ is vande beteraere van **Mayken Gryson haer suster** – die aen haer ghedeurich is blaesende ghenaeemt Grachus die haer voor ooghen ghehouden heeft dat sy sal moeten verbrant syn ende die groote schande lyden end dat hy haer danof soude bevryden indien sy haere siele ende lichaem metghaders haere twee kynderen aen hem soude gheven –
verclaerende ter dier oorsaecke te wesen seer verbaest overmidts haer vuyt memorie is wat antwoorde sy hem ghegheven heeft.
Voorts accomandeert dat men beede haer kinderen - **teene oudt zeven ende tander drie jaeren** - soude besteden in ’t graususterhuys deser stede²² ende datmen deselve soude heylygdom aendoen - metghaders van een gewyde stoel²³ ende hemlieden vuyt den clooster niet laeten gaen – versouckende te hebben by haer twee paters recollecten altyts roupende dat sy hun souden haesten van te commen omme een aerme siele te winnen – welcke paters by haer ghecommen zyn.

14^{de} 9bris 1650 a prandio - heeft dit artickel ghekent daerby voughende dat sy verdomt is ende gheensins en can salich syn nietjeghenstaende diversche goede vermaeninghe

Ten andere verclaers by verweereghe dat den voorseide viant haer soo verre ghebrocht heeft door tentatien²⁴ dat sy door synen raet ende jugement ghenomen heeft een spelde ende daermede ghesteken naer haer gete²⁵ omme haer daermede van lyfve te vercrancken – welcke spelde gheperiteert heeft soo sy seght totten hoofde toe vande zelve spelle – niet min seght alsdanne ghedeurich aenroepen thebben de naeme van Heilighe moeder godts Maria –
die sy dynckt - haer van tzelve voornemen gheprefereert²⁶
thebben – hebbende oock nietmin daernaer ghenomen een collierblat²⁷ omme haer de keele in te duywen welck collierblat niet en heeft connen toesnoeren



Halskraag

14 9bre 1650 – a prandio – kent als vooren inden dans gheweest thebben ende slichtelyck verantwoord ende opde circomstantien ende complicen aldaer vermelt – naementlick in regaert van haere susters

²⁰ A Prandio – bij het eten – maaltijd

²¹ Tenteeren: WNT op de proef stellen

²² Grauwzusterhuis – Penitenten – Het zusterhuis van de Penitenten stond bekend voor de opvang van krankzinnigen en ‘moeiklijk opvoedbare’ kinderen.

²³ Stool = stola – WNT - Breede, met lange einden afhangende band, die een R.K. priester om den hals en op de borst gekruist draagt wanneer hij de mis leest of een sacrament toedient.

²⁴ Tentatie – het zelfde als temptatien of kwellingen

²⁵ Gete = geit

²⁶ Prefereren = WNT - Uit *fr. préférer*. Aan iemand of iets de voorkeur geven,

²⁷ Collierblat – of collierblad – halskraag

Kent voorts gheweest thebben inden dans Sint Jans avent laetsleden inden driehouck voor het hof van Mayken Grison²⁸ – haer suster – hebbende een speelman – cleen van postuere met een bultjen – segghende te wesen een cleen bogghelken ende ghenaept te syne Hansken ende aldaer ghedanst thebben tot ontrent den twaelf heuren in de nacht – met haer voorseide suster Maeyken - Catharine van Beddelem oock haer suster – alwaer oock by ende present was Grauken – metghaders Jacquemyne Olleviers – Frans Luupont ende syn huysvrauwe ende Christine van Beddelem sverweereghes suster toedien oock de soonen van Mayken Frison ende Goddelieve Dorres.

Als vooren 14 9bre 1650

Seght oock inde ommeganghweke laetsleden crobbedey ghelopen thebben in thof van haer suster Catharine alwaer de bovenschreven persoonen oock present waren ende oock Grauken die den voorreyer was.

14^{de} 9bre 1650 a prandio – ontkent haer eerste verclaers

Toedien seght oock thaeren hofve ghedanst thebben mette voorseide op Sinte Nicolaisdach letstleden sonder speelman als wanneer Grauken een liedeken sonck ende dat sy ghemeenlyck alle 4 ofte 5 maenden by elcanderen quamen – somtyden oock te 14^{de} daeghen

14^{de} 9bre 1650 – a prandio – seght t'ghemargineerde artickel niet te wesen waerachtich – kennende nietmin zelve voorgaende gheseyt thebben – nemaer tzelve gheseyt thebben omme ontslegghen te syne vande quade plaetse daer sy inlach.

Seght betoovert thebben **de koye van Jaquemyne Courtois** danof inde tichten mentie ghemaect is – segghende voorts dat Goddelieve de huysvrauwe van Jan Dorré soude doot betoovert hebben een van de kynderen van de voornoemde Jaquemyne Courtois.

Persisteert by tvorseide den 14^{de} 9bre 1650

Voorts seght alzo haer op gheteghen²⁹ is gheweest dat sy soude in de herberghe van de Treurniet betoovert hebben het kint van Jan Durrey de jonghe – met t'eten ghevende van raepen – seght dat Grauken haer heeft gheseyt dat sy vande voorseide opticht niet drouvich ofte niet anchelyck en souden syn overmidts dat tzelve kynt betoovert is gheweest by Goddelieve de huysvrauwe van Jan Durey d'oude.

14^{de} 9bre 1650 – a prandio – seght oock dat gheseyt thebben omme te moghen commen op een camer by de viere – ende bydien dat het is onwaerachtich

Verclaerst voorts dat sy met 't spreken van eenighe woorden groot ghetal van duyvels heeft doen commen op haer messinck die sy gaf eenigh rapsaet teeten ende daarmede de selve hier laeten voorts vaeren ende vertrocken.

En we gaan terug naar de onkostennota van de baljuw – daar schrijft hij:

Alsoo de verweereghe extraordinairelick was ghetenteert³⁰ van de duvels ende haer venteerde³¹ dat zy haer selve soude t'leven nemen –

²⁸ Mayke of Maria van Bettelem was gehuwd met Frans Gryson of Grison

²⁹ Betijgen (wvl betigen), beteeg, betegen: betichten, beschuldigen (De Bo)

³⁰ Getenteert = gekweld

³¹ Veteeren = hier in de betekenis van aandringen dat ze zelfmoord zou plegen

soo ist dat de wet op t'vertoogh vande heescher gheordonneert heeft datmen de verweereghe soude stellen boven op een caemer met een dienaar ten fyne van naer haer te sienen ende haer quaet voornemen te beletten –

hebbende sheeschers dienaeren alternativelyck byde verweereghe gheweest ende ghewaecht den tyt van 24 daghen ende 24tich nachten – te weeten vande 12^{de} 9bris totten x decembris 1650 – pretendeerende de voorseide dienaeren voor elcken dagh ende nacht drye pont – comt tsaemen xlvij pond parisis³²

Aende eerweerde patres recollecten over hemlieden debvoiren ende visiten hebbende ondertusschen gheleesen daghen ende halfve nachten byde verweereghe gheweest in twee portien – xij pond xij schele parisis

Den heescher verclaerst veele ende extraordinaire debvoiren ghedaen te hebben – soo in tdoen waeken van de verweereghe den tyt voorschreven als oock haer voorsien hebbende van bichtvaeders ende ten dien effecte dicwils totte patres recollecten ghegaen hebbende - bycans allen daghe de verweereghe gegaen besoucken in vanghenesse ende ondertusschen met den docteur Woelaerts ende was constitutie van verweereghe elcke reyse rapport gedaen aende wet –

hebbende oock de caemer daerin sy was - doen wyden ende de verweereghe veranderen van clederen – van thoofde totte voeten –

alle twelcke den heescher heeftt gheproduceert metghaders veele andere saeken twelcke by de wet wiert gheordonneert ende aende verweereghe noodigh bevonden wiert – welcke debvoiren den heescher stelt ten tauxatie ende discretie vande wet – xxiiij pond parisis

13 november 1650

Den xiiij novembris 1650 wiert gheresolveert wederom te gaenen naer vanghenesse ten fyne van de verweereghe noch naerder ende particulierlyck te examineren op zekere punten ende circumstantien twelcke ghedaen is gheweest present Cheys – burghmeester – Folcque ende Liebaert – schepenen –

volghende de notitie byden pensionnaris daervan ghehouden

Voor t'recht vande heescher hebbende medegegaen naer de vanghenesse ende present gheweest in t voornoemde examen ghelycke een productie – xxiiij schele parisis

Voor t'recht vande schepenen daervan kennesse ghenomen hebbende – xx schele parisis

Voor 't recht vande pensionsionaris van alles notitie ghehouden hebbende – xxiiij schele parisis

Alsoo de verweereghe continuelyck persisteerde ende seide dat haere twee kynderen verlooren waeren ende weghghedregghen byden duvel – twelcke de verweereghe seere troubleerde –

soo ist dat de wet gheordonneert heeft datmen de voorseide kinderen soude doen haelen ende byde verweereghe in de vanghenesse doen draeghen ten fyne vande voorseide fantasie te doen passeeren – twelcke alsoo gheschiet is.

Over sheeschers debvoiren hebbende ghedaen om de voorseide kynderen ghesonden ende daarmede gegaen naer de vanghenesse byde verweereghe ende langhen tyt daerby ghebleven ghelyck een productie – xxiiij schele parisis

Voor de twee deurwaerders de selve kynderen ghehaelt hebbende ende wederom thuyt ghedregen – ij pond parisis

Voor t'recht van de schepenen medegegaen ende daervan kennesse ghenomen hebbende – xx schele parisis

³² 24 Dagen en nachten aan 3 pond parisis zou moeten resulteren in 72 pp, maar blijkbaar kregen de dienaren slechts 2pp per dag uitbetaald (maakt 48 pp)

14 november 1650

Alsoo den heescher op zyn versouck gheadmitteert was by de wet ter preuve ende verificatie van punten byde verweereghe zynde judiciele – gheexamineert – ontkent heeft alsvooren ghedient van intendit ende ghedaen insinueeren om in oorconschap te commen – **Casyne Caura – huysvrauwe van Jacob Looten** – de welcke judicielick ghehoort is gheweest den xiiijde 9bris 1650

Over t'stellen ende formeeren vande intendit relatyf aen sheeschers tichten ter discretie – xx schele parisis

Voor d'insinuatie ghedaen ande voorseide Casyne ten effecte voorschreven met t'recht van voorleveren in jugemente mits sy woont buuten baillien ende crim – dobbel recht is – xvj schele parisis

Voor t'inkennen vande intendit ende t'scriven van haere depositie – xiiij schele parisis

Voor t'recht vande wet int hooren ende in eede stellen vande voorseide oorconde – viij schele parisis

Over de tauxatie – xx schele parisis

Voor sheeschers vacatien int doen hooren vande voornoemde oorconde ende zyne presentie aldaer – viij schele parisis

De verweereghe op t'inhouden vande voorseide depositie ge-examineert zynde heeft ontkent dienvolghende is op scheeschers versouck gheordonneert gheweest confrontatie twelcke gheschiet is den xxx 9bris 1650

Over de vergaderynghe van de wet ten effecte voorschreven – ij pond parisis

Voor de heescher hebbende de verweereghe ghesisteert in jugemente in ende vuthgehaelt de vanghenesse als plaidoy ordinaire – xxiiij schele parisis

Voor sheeschers dienaeren hebbende de verweereghe bewaert – xxv schele parisis

Voor de messagier vande wetcamer van tdoenen deser insinuatie met trecht voorleveren in jugemente als vooren – xvj schele parisis

Voor t'afnemen vande eedt byden heescher in de voorseide confrontatie tusschen de verweereghe ende de voornoemde Casyne persisterende by haere depositie – xij schele parisis

Voor t'recht vande pensionaris houdende notitie van tgonne bovenschreven – xij schele parisis

Over de tauxatie – xx schele parisis

Ook deze enquête is binnen de gerechtsbundel bewaard gebleven.

Enqueste judiciele ghehouden by dheer Jaques Folcke filius Jan
in de saeke van de bailliu - causa officij - heescher jeghens Vegerine van
Beddelem - huysvrauwe ghevanghen verweereghe open intendit d'heescher
overgheleyt ende bydien tbelet ghedaen tsynen versoucke opden 13 9bre
1650.

13 november 1650

Enqueste judiciele ghehouden by dheer Jaques Folcke filius Jan – schepen – in de saeke van de bailliu – causa officij – heescher jeghens Vegerine van Beddelem – huysvrauwe ghevanghen verweereghe open intendit d'heescher overgheleyt ende bydien tbelet ghedaen tsynen versoucke opden 13 9bre 1650

Casyno Cauwera ghyftbeaure by Jacob Looten out
40 jaers ofte daerontrent woonende binnen dese
jurisdictie

Casyno Cauwera – huysvrauwe van Jacob Looten – out 40 jaeren ofte daerontrent – woonende binnen dese jurisdictie – oorconde gheproduceert – ghehoort ende ghe-examineert – seght tuygt ende verclaerst op eedt – dat alzo sy leden enighen jaeren ofte meer ghewoont heeft in de Edewaerthouck deser jurisdictie op tpachtgoet toebehoorende de kynderen van Adriaen Pierins daer Jacob Alderweert nu woont – int ghebeurte vande verweereghe – alsdanne synde noch jonghe dochter – huys houdende ghesaemedelick met haeren broeder Michiel – Jaquemyne ende Christine van Beddelem haere zusters - gehoord heeft by ghemeene fame ende renonce dat de verweereghe ende haer susters de name ende reputatie hadden van te syne toveressen ende dat niemant van hun ghebeuren ter cause voorseit - synde alsdanne ghebeurt dat ontrent den voorseide tyt ontrent de maent van maert alsdanne seker persoon synde binnen de huysse op de verweereghe ende haer susters hebbende ghekeven – jae haerlieden verweten ende gheseyt dat sy waeren tooveressen – daerop sy antwoorde - dat niet – segghende wy en syn gheen toveressen – naer elcke woorden heeft de deposante die alsdanne aldaer ontrent was – sien vuyt den huysse commen Michiel van Beddelem - sverweereghe broeder met een sack graen op syn hooft – den welcken de deposante ghewaer synde begonste te schuyfelen – sulcx da sy presumeerde tgonne voorseit angheseit te syne byden voorseide Michiel van Beddelem –

te meer reedts sy deposante eenighe daeghen daer naer sprekende **Andries Vervecke** die alsdanne aldaer woonde voor knape ende tsydert ghetrauwet met **Jacquemyne van Beddelem** sverweereghes zuster die naem van toveresse aenseyde – daeroppe hy haer verantwoorde – seyde gheweest t’hebben de meester denomerende den voornoemde Michiel van Beddelem – Voorts tuygt als vooren dat sy in het eerste als sy was commen woonen in tghebeurte vande verweereghe als somtyden met elcanderen waeren clappende ende sprekende – seyde onder ander propoosten dat sy verweereghe **een bouck** hadde ende daerinne leesende dat sy by haer soo veel duyvels dede commen als sy begheerde – daeroppe de deposante vraeghde ofte sy ofte wel iemant anders daerinne leesende oock aldaer duyvels conste doen commen – daeroppe sy antwoorde – dat niet – segghe dat sy ofte iemant anders daervan gheen hanghelynghe³³ en souden hebben – nemaer dat sy daarmede wel raet wiste als hemlieden smytende een pint rapsaet – synde oock waer dat de deposante aende verweereghe vraeghde waer den voornoemde bouck was – daerop sy seyde den zelven te wesen in t’souclutien³⁴ ende – naer haer beste memorie – dat die selven bouck was in t’stroydack vande huysse ghesteken – hebbende sy deposante diverschelyck verstaen van de verweereghe dat sy betoovert synde ende ghebruyckte de drooghen van eenen meester Jan van Wynckel – hebbende de naem van beteraere - hier ghetoont vyf gelwe bollekens by de verweereghe die sy seide des anderen daeghes te moeten in nemen sonder nochtans verstaen thebben oft sy dezelve ghenomen heeft ofte niet – tuyght oock van verweereghe verstaen thebben dat den voornoemde Wynckel aen haer soude gheseyt hebben dat soo langhe sy was sittende in dien houck vande heerd – denomerende de slyncker houck - dat sy niet en conste genesen syn - ter cause aldaer wel een slabbekuype³⁵ - ende aldaer door de personen ghecommen synde voor de vierstede – danof sy seght betoovert gheweest thebben tzelve fenin ghebrocht is gheweest – twelcke sy seyde den voornoemde Wynckel haer te differente reysen gheseyt hadde – hebbende altyts de verweereghe ghesien gheweest ofte sy hadde ghequollen – hoe wel sy ter dien cause alderhande wercken niet en liet te doen – soo wel als andere lieden – hebbende oock goede memorie van diversche personen verstaen thebben daer den voornoemde Wynckel visiteerde die hem seyden dat hy dickwils was gaende ten huysse vande verweereghe – daeroppe hy soude gheseyt hebben – tis waer dat sy dickwils sieck syn overmidts dat tzy elcanderen tzelve waeren aendoende – ghevende voor redenen van wetenschap tgonne voorseide vuyt de mont vande voorseide verweereghe verstaen thebben ende oock in deele van andere vernomen thebben als voornoemd gheseyt is sonder voorder te weten te materie dieneende – Sluyt haere depositie die sy naer lecture heeft onderteeckent Kasine Caura

En in de onkostennota staat er dan:

Voorts heeft de heescher ghedient van intendit ende gedaen insinueeren in oorconschap te commen **de wedewe van Mahieu Courtois** de welcke gheweest ende ghehoort is Over tstellen ende formeeren vande selve intendit relatyf aende tichten mits in crim dobbel recht is - emmers ter discretie – xx schele parisis

³³ Hanghelynghe – handelinghe

³⁴ Souclutien = verborgen

³⁵ Slabbekuype = hetzelfde als koekuij - De Bo = Soort van tobbe waarin men het voeder en in het bijzonder de zoppe, aan de koeien toedient. – Koeizoppe – water met oliebrood - rapen - boonen of dergelijke dingen samengekookt tot voedsel van het vee

Voor t'recht vande insinuatie aen de voornoemde weduwe ghedaen in ghelyck recht van tvoorleveren in jugemente alsvooren – xvj schele parisis

Voor t'recht vande wet – viij schele parisis

Voor t'formeren vande voorseide depositie – xij schele parisis

Voor sheeschers vacatien int doen insinueeren vande voornoemde weduwe ende zyne presentie int hooren vande voornoemde oorconde als ordinaire – viij schele parisis

Over de tauxatie vande voorseide weduwe betaelt – xx schele parisis

En die getuigenis luidde als volgt:

Jacquemyne de Weert – weduwe van Mahieu Courtois – out 56 jaeren ofte daerontrent – woonachtich binnen dese jurisdictie in tghebeurte vande verweereghe – oorconde ghedaegt – ghehoort ende gheexamineert – seght - tuyght ende deposeert op eedt daertoe ten heilighe ghestaeft – wel te weten dat de verweereghe ende haere susters quade faeme ende reputatie hebben – hebbende de name van tooveressen – ja - verclaerst diverschelyck van andere personen verstaen thebben dat Michiel van Beddelem sverweereghes broeder jeghens hemlieden kyvende aende zelve verweten hadde dat sy waeren toveressen – sonder nochtans diesangaende vande voornoemde verweereghe vernoomen thebben – voorts attesteert voor de waerheyt dat sy dickwils familierelyk gheconverseert heeft ten hofstede ende huysen van de verweereghe ende van haer dickwils ghehadt rapen – appels – peeren – vleeschsop ende ander dynghen – ja – aldaer dicwils ghe-eeten ende ghedroncken ende van haer dickwils in de voorseide manieren gheassisteert gheweest – deposeert oock voor de gerechtiche waerheyt dat sy neghen daghen gheduerende grooten teghenspoet ende quellagien heeft ghehadt in haer kynderen ende beesten ghedeurende welcken tyt sy deposante vier kynderen ghehadt heeft sterfvende door tooverie emmers sulcx presumeerde ende namentlick een kynt dat in de kercke van Ste Jans beleesen is gheweest door den pastor aldaer – door welcke beleesynghen tvoorseeide kynt syne ghesontheit ghecreghen heeft ende die wel twee jaeren heeft behouden – emmers tot dat t'voorseyde kynt eens vuytgaende omme vier te haelen int ghebeurte met een groote coude thuys ghekeert is – soo dat tzelve elf daeghen daernaer is commen toverlyden – presumerende ende tyghende door de quade constitutie daarmede tvoorseeide kynt bevanghen wiert – dat het van tooverie ghestorfven is – voorts verclaerst ende attesteert dat sy ghehadt hebbende **een coebeeste** die betoovert is gheweest – sonder dat sy daervan eenighe boter conste afcryghen nietieghenstaende sy langhen tyt was keernende emmers tot den tyt dat sy deposante van intentie synde haer coebeeste ter feeste te bringhen ter markt wederomme boter heeft ghecreghen daer de voornoemde feeste ghepasseert synde als wanneer sy boter hadde ghegheven – wiert corts daernaer wederomme alsvooren sonder boter daeraf te connen ghecrighen – welcke coebeeste byde deposante daernaer vercocht is gheweest aende selve persoon boven Ipre – synde oock daernaer ghebeurt dat voorseide deposante met haeren man eens gram synde opde verweereghe met een mes ende grepe inde hant haer is aenghegaen ter cause de verweereghe de deposante in diversche plaetsen hadde achterdelich gheweest – van haer was quaet segghende met een besemsteert ghesecondeert³⁶ synde van Michiel haeren broeder die over eenighe gheweert in zyn hant hadde omme te revengieren³⁷ syn suster inder voughen dat sy lieden –

³⁶ Seconderen = bijstaan

sonder preciselyck te weten – ofte het was de verweereghe ofte Michiel die hemlieden de naervolghende woorden aenseyde –
 Beyte³⁸ ghy lieden en sult niet langhe uwe coye hebben –
 emmers seyden dat sy een coe waeren hebbende dat sy souden maecken dat sy die niet langhe en soude behouden –
 synde noch een andere coe dan de voorgaende – naer welcke verdaeghinghe de voornoemde coye synde wel te passe binnen 14 daeghen ofte drie weken gheswollen is –
 hebbende voorts de voorseide deposante goet onthout ende memorie dat gheleeden twyntich jaeren ofte daerontrent de verweerweghe Jacquemyne ende Christyne tsamen synde –
 als wanneer sy aen de deposante seyden datte dyen dach inde avent ofte des nachts een beteraere van het quartier van Dunckercke soude commen omme Vegerine te belesen –
 waeroppe de deposante seyde – dat sy haer kynt – twelcke alsdanne was quellende –
 oock begheerde aende selven beterare soude toonen –
 twelcke sy de deposante beloofde –
 nochtans met expres last dat sy vanzelf niet en soude commen thaer huuse sonder aldaer ontbooden te syne –
 synde ghebeurt dat smerghens vrough naer den dach Jacquemyne van Bedelem sdeposants huuse ghecommen is – an haer segghende dat den voornoemd beteraere van daer vertrocken is sonder dat sy deposante aldaer ontbooden is gheweest –
 twelcke sy aende voornoemde Jacquemyne beclough dat sy haer kunt aende voorseide beteraere niet en hadde connen tooghen –
 waeroppe de voorseide Jacquemyne seyde dat het gheen noot en was dat hy tzelve kynt soude sien – als ghenough synde dat sy wiste de naeme ende toenaeme –
 en dat hy tzelve ter wedercomtse wel soude segghen ofte tzelve kynt betoovert is ofte niet ende oft tzelve helpelyck soude wesen – indient by onsen heer waere –
 haer niet min ghevende eenich swart pouldre omme tvoorseide kynt in te gheven –
 twelcke de deposante aen het kynt voorseit inghegheven heeft ende den voornoemde beterare voor de derdemaal aldaer ghecommen synde –
 heeft de voornoemde Jacquemyne aen sdeposants man gheseyt opden vastenavent alsdanne – wat helpet – ick en deurfvet³⁹ aen twyf niet segghen – het kyndt evenwel moet sterfven – hebbende de deposante inde vasten daernaer verstaen dattet ten huuse van Jacques Cauwera een beteraere ghecommen was – heeft sy tvoornoemde kynt aldaer ghedregghen –
 twelcke de voornoemde beterare siende – seyde absolutelyck daer en is gheen remedie – tzelve kynt moet sterfven – dan meught tzelve noch doen beleesen by gheestelycke het sal soo langhe legghen alsset een dreupel bloet in tlyf wiert –
 hebbende sy deposante aen de voornoemde beteraere ghevraeght ofte tzelve kynt waer quellende door aendoen van menschen – heeft gheseyt – dat jae - soo dat het te paesschen daernaer is overleden – ghevende voor redene van wetenschap tgonne voorseid inder manieren verstaen ende ghehoort thebben ende oock in deele aen haeren persoon soo voorseit is gheschiet te syne – sonder voorder te weten ter materie dienende –
 sluyt haere depositie die sy naer lecture heeft onderteckent



Handwritten signature of Jacques Cauwera, likely the deposant mentioned in the text.

³⁷ Revenchieren = wraak nemen

³⁸ Beyte = wacht

³⁹ Deurfvet = durf

tmarcq >< Jacquemyne de Wert – weduwe van Mahieu Courtois

We gaan weer naar de onkostennota van de baljuw:

Naer desen heeft de heescher gedaen insinueeren om in oorconschap te commen **Jacob Christiaen** den welcke judicielyck ghehoort is gheweest.

Voor t'recht van de deurwaerder vande wetcaemer int doenen de insinuatie met zyn recht van tvoorleveren in jugemente als ordinaire – xvj schele parisis

Voor t'recht vande wet – viij schele parisis

Voor t'scriven vande depositie ende t'indienen van de intendit - xij schele parisis

Voor sheeschers vacatien ende presentie int hooren vande voornoemde oorconde als ordinaire – viij schele parisis

Ove de tauxatie van de voornoemde oorconde betaelt – xxiiij schele parisis

En de getuigenis klonk zo:

Jacob Christiaen – out 38 jaeren ofte daerontrent – lantsman – woonende inde Edewaerthouck deser jurisdictie – in tgheburte van Vegerine van Beddelem – huysvrauwe van Maillaert van Houcke –

Oorconde ghedaecht ghehoort ende ghe-examineert –

seght tuyght ende deposeert op eedt wel te weten dat de verweereghe ende haere susters by ghemeene fame - quade renomée ende reputatie syn hebbende van te wesen tooveressen ende voor sulcx by veele ghereputeert – synde oock ghebeurt dat den deposant d'inschelycx ghehoort heeft als sy verweereghe met Jacquemyne ende Christyne haer susters te gaeder waren in hemlieden housinghe als wanneer iemant hemlieden verweten heeft dat sy waeren tooveressen – sonder te weten wie dat tzelve hemlieden aenseyde – hoe wel hy den zelve aensegh claerlyck heeft verstaen sonder eenighe replicque by iemant daeroppe te gheven – twelcke den deposant inder manieren voorseit vuyt hemlieden moet verstaen heeft sonder voorder te weten ter materie dienende –

sluyt syn depositie die hy naer lecture heeft onderteeckent –

In naeme + Jacob Christiaen

En weer gaan we naar de onkostennota van de baljuw:

Den heescher voortvaerende met zyn preuve heeft noch ghedaen insinueeren ten fyne van in oorconschap te commen **Frans de Witte** de welcke judicielyck ghedeposeert heeft

Voor t'recht van de voorseide insinuatie alsvooren – xvj schele parisis

Voor t'recht vande wet – viij schele parisis

Voor t'stellen ende scriven vande voorseide depositie – xij schele parisis

Voor sheeschers vacatien ende presentie int hooren vande voornoemde oorconde – viij schele parisis

Voor de tauxatie aende voornoemde Witte betaelt – xvj schele parisis

En de getuigenis van Frans de Witte klonk alsoo:

Frans de Witte – lantsman van synen style – out 27 jaeren ofte daerontrent – oorconde gheproduceert –

seght – tuyght ende deposeert op eedt daertoe ten heilighe ghestaeft –

dat hy leden drie jaeren woonende met Maillaert van Houcke –

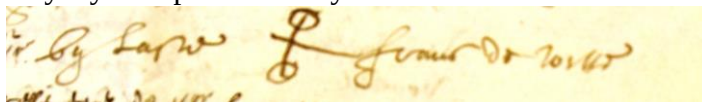
ghetrauwet met Vegeryne van Beddelem – alhier verweereghe –

met wien oock woonde Christine van Beddelem alsdanne sverweereghes suster

ende mede ghebruyckende de helft van pachtgoed –

synde onder andere ghebeurt dat doen hy deposant aldaer woonde –

beede de voorseide susters d'inschelyckx – ghenouch daghelycx – hebben woorden onderlynghe ghehadt als wanneer sy elcanderen verweeten dat sy waeren tooveressen – sonder van wedersyden voorder te replicueren – wel wetende hy deposant by ghemeene fame dat de verweereghe ende haer suster hebbende de naeme van tooveressen ende niet min wel wiste eer dat hy aldaer is gaen wonen – voorts deposeert dat ghedeurende den tyt van een jaer – dat hy ter voorseyde huyse woonde – nu leden drie jaeren – de merrie vande voorseide Houcke sieck gheworden is ende dat hy ghesien heeft aldaer commen een beteraere ghenaeamt meester Jan – die in 't peerdestal een bouck vuyt trock omme te beleesen – hoe wel hy de zelve niet en heeft connen ghenesen – soo dat den voorseide Houcke die ghenootsaecht is gheweest te vercoopen – hebbende hy deposant gheduerende syne woonste aldaer oock sien ghequollen niet sonder quade apparentie van tooverie – want volghende den raet van diversche personen – heeft hy hem doen beleesen byde Paters Recollecten alhier tweemaal neghen daeghen – sonder daerby eenighe beterynghe ghewaer te wesen – soo dat hy eyndelynghe hem heeft moeten adresseren aen een beteraere ghenaeamt Anthoine de Smet – weyknecht tot Boeschepe - alwaer den deposant tot twee keeren soude naer ghegaen heeft ende vande voornoemde beteraere belast te sitten op een stoel – soo dat hy hem alsoo belast sprekende in latynsche taele vuyt een bouck – twelcke den deposant niet en verstont – hem alleenelcyk vraeghende syn naeme ende toenaeme ende dat hy niet voorder dan de voornoemde naeme ende toenaeme ten doene hadde – dat hy tresterende omme te gheraecken tot volle convalescentie⁴⁰ alleene wel conste doen in dabsentie van de deposant – hoewel hy deposant daernaer noch langhen tyt pyne heeft ghevoelt ende naementlyck in syn borst – niet min door langheyt van tyde - is ghesleeten gheweest - hebbende den beterare voor loon ghegheven een daelder - nochtans met belofte van meer te gheven ne hadde gheweest syn subyt overlyden corts daernaer - sonder meerder te weten ter materie dienende – sluyt syne depositie die hy naer lecture heeft onderteeckent



By laste + Frans de Witte

En we gaan weer naar de onkostennota:

De voorschreven depositie aende verweereghe voor gheleesen zynde heeft t'inhouden der selve ontkent inder voeghen dat de wet op t'versouck van de heescher gheordonneert heeft de verweereghe jehens den voorseide Witte te confronteren twelcke volbracht is gheweest Voor de vergaderynghe vande wet ten effecte voorschreven – ij pond parisis Voor sheeschers vacatien int sisteren van de verweereghe in jugemente - in ende uthaelen vande vanghenesse als pladoye ordinaire – xxiiij schele parisis Voor sheeschers deurwaerder de verweereghe bewaert hebbende – xxv schele parisis Voor d'insinuatie ghedaen aende voornoemde Witte ten effecte voorschreven alsvooren – xvj schele parisis

⁴⁰ Convalescentie – herstel

Voor t'recht van t'scriven ende notitie houden vande voorseide confrontatie – xij schele parisis

Voor t' recht van t'afnemen vande eedt door de heescher ter voorseide confrontatie – xij schele parisis

Over de tauxatie vande voorseide Witte betaelt – xvj schele parisis

Naer welcke debvoiren van officie weeghe ghedaen – heeft den heescher naer insinuatie in oorconschap doen commen **Pieter De Clerck** den welcke judicielyck ghehoort is gheweest Voor t'doenen vande voorseide insinuatie met t'recht vande deurwaerder vande wetcaemer van tbrenghen in jugemente alsvooren – xvj schele parisis

Voor t'recht vande wet – viij schele parisis

Voor t'stellen ende scriven van de voorseide depositie – xij schele parisis

Voor sheescher vacatien int doen hooren vande voornoemde oorconde ende zyne presentie aldaer – viij schele parisis

Betaelt aende voorseide Clerck ter cause van zyne tauxatie – xvj schele parisis

Enn zijn getuigenis klonk also:

Pieter de Clercq – daeghwercker van syn styl – oudt 37 ofte daer ontrent – woonachtich onder dese jurisdictie -

oorconde gheproduceert – seght – tuyght ende deposeert op eedt dat alsoo hy vier jaeren

ghewoont heeft ten huysen van **de wedewe Frans Grison** als diensknape –

nu leeden drie jaeren – hy deposant ghedeurende den selven tyt syne vrouwe d'inschelycx by nachte heeft seer hooren roupen ende lamenteeren –

hoe wel sy alleene in een camer sliep ende des anderen daeghs vraeghende waeromme sy riep ende creesch – seyde dat sy bynaer doot hadde gheweest –

sonder eenighe ander redenen te gheven –

soo dat sy dicwils sieck is gheweest ende gheclaeght nampentlyck in haer hooft –

daer ten dier cause vuyt haer camer niet en quam –

hebbende thoofst gheswollen als een dicke canne ende sonder eenighe medicamenten ofte medicinen te ghebruycken wert allenskens ghesont ende alsoo sy seer begonste befaemt te wesen van tooverie –

heeft den deposant van daer vertrocken als oock omme dat hy van haer gheen betaelynghe van syne diensten en conste vercreghen –

hebbende daernaer ghegaen wonen met Vegerine van Beddelem – haer suster ghetrauwet met Maillart van Houcke – alwaer oock voor Christine van Beddelem al ghesusters –

tsaemen mette voornoemde Vegerine houdende elck een pachthof –

als wanneer d'inschelycx ghebeurde dat tusschen de selve susters hooghe woorden waeren ende elcanderen verweten te wesen toveressen –

ende naementlick de voorseide Vegerine seyde aen Christine die d'helft vande melckemmers – haer part daghelycx was draeghende ten huysen van de via Frans Grison –

gaet naer de corte toveresse vande Magdaleene Cappelle –

denumerende alsoo de voorseide wedewe Grison –

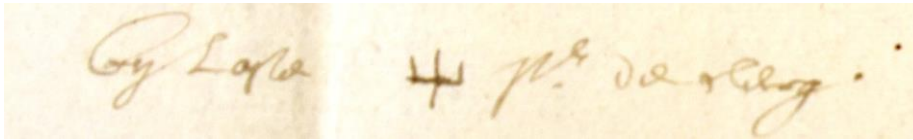
gaet ende leert daer toveren –

ghy en cont hier gheen melck ghenough hebben naer uwen sin – ghy sulder daer meer creghen – sulcke ofte dierghelycke woorden in substantie

alhier welcke de deposant inder manieren ghehoort ende ghesien heeft als vooren gheseyt is als inde respective huysen ghewoont hebbende -

sonder voorder te weten ter materie dienende –

sluyt zyne depositie die hier naer lecture heeft onderteeckent



By laste + Pieter de Clercq

En we gaan weer naar de onkostennota:

Alsoo **Jan Blicck** was in vanghenesse ghedetineert ende differente saeken ghehoort ende verstaen hadde vande verweereghe - heeft den heescher hem gheproduceert in de wetcaemer alwaer hy judicielyck ghehoort is gheweest den xvde 9bris 1650

Voor sheeschers vacatien hebbende den voornoemde Blicck gheproduceert - in ende utghehaelt de vanghenesse als ordinaire – xxiiij schele parisis

Voor sheeren dienaeren de voorseide Blicck bewaert hebbende – xxv schele parisis

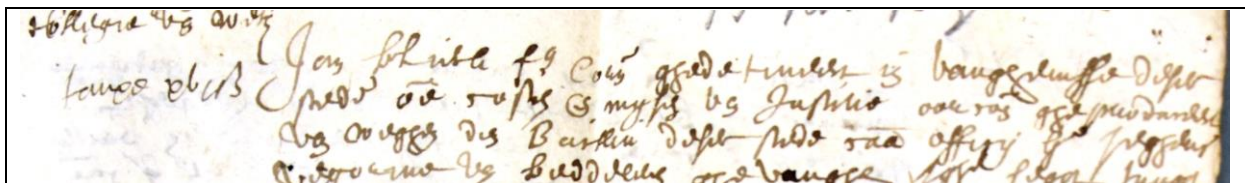
Voor t'recht vande wet – ij pond parisis

Voor t'stellen ende scriven vande depositie – xij schele parisis

Voor sheeschers presentie int hooren vande voorseide Blicck – viiij schele parisis

Beaelt ande selve Blicck ove tzyne tauxatie – xvj schele parisis

En ook deze verklaring van Jan Blicck is bewaard gebleven.



15 november 1650
Jan Blicck filius Corneel – ghedetineert in vanghenesse deser stede omme
costen ende mysen van justitie –

Oorconde gheproduceert van wegghen den bailliu deser stede – causa officij – jegghens

Vegoryne van Beddelem ghevanghen verweereghe –

seght – tuyght ende deposeert op eedt – dat hy neffens **Pieter Provoost** sheeren dienaere ende **Jacques Marrischal** - vergheselschap heeft den voorleden nacht Vegerine voorseit ende vuyt haeren mont verstaen thebben -

dat ghemerkt sy als nu ter schande ghecommen was als beticht synde van toverie –

sy aensochte dat hy soude willen in gheschrifte stellen de persoonen daarmede sy ghedanst

hadde – ten waere dat sy oock in schande commen - soo wel als sy –

hebbende ghenaempt de persoonen ghementioneert by seker billiet byde deposant

gheschreven ten versoucke vande verweereghe –

ende alzo de deposant aen haer vraeghde ofte haere susters oock niet mede ghedanst en

hadden – seyde dat sy niet en wiste ofte het toveressen waeren ofte niet –

hebbende oock diversche naemen van duyvels ghenaempt vande voorseide persoonen sonder de zelve namen onthouden thebben –

soo zy oock verclaersde dat de voornoemde ghedenomeerde persoonen te Leene rontvuyt de lynde aldaer ghedanst hadden – hebbende alsdanne een speelman in tgroen ghecleet met een

hoet met pluymen ende een groene charpe die vande dansers ghenaemt wiert monsieur -

verclaerende voorts hy deposant vande voorseide verweereghe aensocht thebben gheweest

omme de naemen op te teeckenende ende aen die te gheven ter intentie voorseit

ende in cas van refus dat sy een ander daertoe soude employeren want sy tzelve expresselyck begheerde –

eyndelynghe attesteert voor de waerheyt dat hy verstaen heeft vande voorseide verweereghe ten byweten vande voorseide Provoost ende Maresschal dat haeren duyvel ghenaeft is d'Ausaert Pensaert –
ghevende voor redenen van wetenschap tgonne voorseit inde vormen ende manieren van de voorseide Vegorine verstaen thebben sonder voorder te weten ter materie dienende – sluyt syne depositie die hy naer lecture heeft onderteeckent

Jan ++++ Blyeck

En de baljuw gaat ook Pieter Provoost ondervragen:

Den xvij novembris 1650 is naer insinuatie judicielyck ghehoort gheweest **Pieter Prevoost** sheren dienaere

Over d'insinuatie aende voorseide Provoost gheae byde deurwaerder vande wetcaemer met t'recht van voorleveren in jugementen – viij schele parisis

Voor t'recht vande wet – viij schele parisis

Voor sheeschers vacatien ende presentie int hooren vande voornoemde oorconde als ordonaire – viij schele parisis

Voor t'stellen ende formeeren vande zyne depositie – xij schele parisis

Beaelt aende voornoemde Provoost over zyne tauxatie – xx schele parisis

Actum 17^{de} 9bre – 1650 - present Makeblyde
--

Pieter Provost – sheeren dienaere – out 36 jaeren ofte daerontrent – woonachtich binnen deser stede –

oorconde ghedaecht ghehoort ende gheexamineert ten versoucke vande bailliu deser stede – soo ter cause is als ter cause officij jeghens Vegorine van Beddelem – huysvrauwe van Maillaert van Houcke - ghevanghen verweereghe –

seght – tuyght ende verclaerst op eedt dat alsoo hy belast is gheweest te vergheselschappen de verweereghe den gheheelen nacht den 14^{de} deser maent alwaer oock gheweest hebben Jan Blicck – voorgaende oorconde ende Jacques Maresschal – ende alsdanne vuyt haeren mont verstaen thebbben –

segghende aenghemerckt dat ick moet branden – ick sal namen alle de gonne die met my ghedanst hebben ten effecte van daer over oock justitie te doene –

hebbende bydien aensocht ande voornoemde Blicck ten fyne hy soude in gheschifte stellen de naemen ende toenaemen der selve – soo hy ghedaen heeft –

danof by tzelve billiet pariculier nieuwe ghemaect is – ghegheven inde handen vande wet – expresselyck op den voorseide Blicck versouckende dat hy tzelve billiet soude gheven in handen van hen ten effecte als vooren –

soo sy verweereghe oock verclaersde dat de voorseide ghedenomeerde personen te Leene rontomme de lynde aldaer met haer ghedanst hadden – hebbende alsdanne een speelman in 't groene ghecleet met een hoet met pluymen ende een groene scharpe die vande dansers aldaer ghenaeft wiert Monsieur ofte myn heer – voorts attesteert hy deposant oock vuyt haeren mont verstaen thebben dat haeren duyvel ghenaeft was – naer zyn beste memorie Pensaer Dausart ofte yet sulcx al het welcke den deposant verclaert ten bywesen alsvooren vuyt haeren eeghen mont verstaen te hebben sonder voorder te weten ter materie dienende – sluyt haer depositie die hy naer lecture heeft onderteeckent

In zijn onkostennota schrijft de baljuw:

Ten selve daeghe naer noene heeft den heescher met twee schepenen ende den pensionaris naer de vanghenesse gegaen als wanneer aende verweereghe voorgheleesen wierden de

depositien van **Jan Blicck ende Pieter Provoost** welcke oorconden aldaer present waeren ende by hemlieden respective depositien persisterden etca – volghende de notitie dieshalven ghehouden.

Over sheeschers voornoemde vacatien ende presentie in bovenschreven besoigne ghedaen productie – xxiiij schele parisis

Voor t'recht vande schepenen van tgonne aldaer verhandelt wiert kennesse ghenomen hebbende – xx schele parisis

Voor de vacatien vande pensionaris van alles notitie houdende – xij schele parisis

En het verslag luidde als volgt:

Actum 17 9bris 1650 in vanghenesse – present ss Commissarissen -

de verweereghe beede de voorseide depositien vooren ghelesen synde metgaders de voorseide oorconde daerby persisterende –

de verweereghe kende tinhouden der selve ende naementlyck de naemen ghementioneert by tvoorseide billiet – haer vooren ghelesen –

seyde tzelve te wesen waerachtich – hebbende bovendien noch andere ghenamt danof particulier notitie ghehouden is op tvoorseide billiet –

verclaerende niet dat sy ghedeurende haer leven niemant eenigh hyndere oft schaede ghedaen te hebben – niet meer aen menschen als beesten ende vachierende ende de verweereghe

ghevraeght hoedat haren duyvel ghenampt is – heeft gheseyt Pensaer Dasaert –

Siet tvoorde ghebesoigneerde van 17 9bris 1650

17 9bris 1650 – present Makeblyde

En zo gaat de baljuw verder:

Naer desen is byden heescher jugemente gheproduceert gheweest den voornoemde Jan Blicck den welcke gherecolleert is gheweest op zyn voorgaende depositie ende toedien voorder ghehoort op tgonne hy noch van de verweereghe verstaen hadde –

Voor t'recht vande vergaderynghe van de wet ten effect voorschreven – ij pond parisis

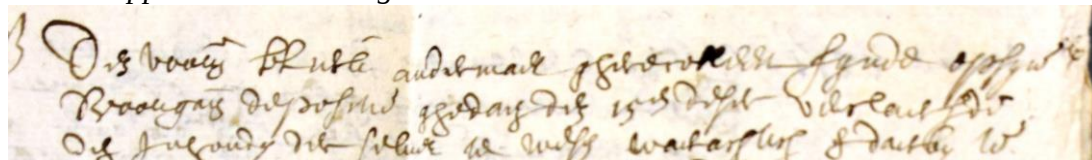
Voor sheeschers vacatien int sisteeren van de voornoemde Blicck in jugemente - in ende uvthaelen vande vanghenesse mette pladoye ordinaire – xxiiij schele parisis

Voor sheeschers dienaeren hebbende den voornoemde Blicck bewaert als ordinaire – xxv schele parisis

Voor t'scryven ende formeeren vande depositie – xij schele parisis

Betaelt aen de selve Blicck over zyne tauxatie – xvj schele parisis

En het rapport luidde als volgt:



Handwritten Dutch text from a legal document, likely a report or deposition. The text is written in a cursive script and includes names like 'Jan Blicck' and 'Mayken van Beddelem'. The text is partially obscured by a large bracket on the left side.

Den voornoemde Blicck andermael gherecolleert synde op syen voorgaende depositie ghedaen den 15^{de} deser -

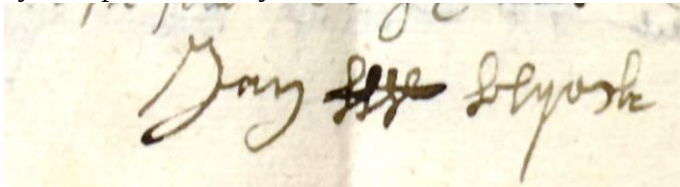
verclaersde den inhouden der selver te wesen waerachtich ende daerby te persisteren –

verclarende voorts op eedt eergisteren nacht andermael byde verweereghe gheweest thebben neffens Jacques Marischal ende Jan de Ceulenaere – sheeren dienaeren –

als wanneer de verweerege verclaerste dat **Mayken van Beddelem** haere suster – over 39 jaeren tooveresse gheweest is ende alsdanne maer oudt en was 23 jaeren –

hebbende den duyvel tvornoemde Mayken aenghecommen ende hem alsdanne ghegheven twee pattagons daermede sy seyde versocht te coopen een blauwe rock –

synde den duyvel van de voornoemde Maye van Beddelem ghenampt Gamodeca – die eens in generale vergaderinghe van tooveressen met duyvels in groot tempeest synde – als synde den principalen duyvel ter cause de tooveressen aldan niet mede en willen co-opteren omme de werelt thebben doen vergaen – wierden de selve tooveressen ghedreghen van hem ende anders te wesen versmoort ofte wel in de lucht ghevoert – Attesteerde voorts van de zelve verweereghe verstaen te hebben dat Mayken van Beddelem de toverie hadde gheleert aen Catharyne van Beddelem haeren suster - leeden eenighe jaeren als sy haere beesten verlooren hadde – daer mede sy de voorseide Catharine vertrooste ende haer segghende dat sy ghelt ghenough soude hebben – wilde sy doen tgonne tvoorseide Maeyken haer soude belasten – mette leeren tooveren – verclaerende bovendien oock vande voornoemde verweereghe verstaen thebben dat sy de zelve conste gheweten heeft over 22 jaeren ende dat sy maer alleenelyck mede ghedanst hadde sonder aen iemant eenighe schaede te doene ofte ghedaen thebben – voorts ghevraeght ofte hy deposant den duyvel van Catharine niet en hadde hooren naemen - seyde tzelve de verweereghe afghevraeght thebben die voor antwoorde gaf tzelve niet te weten – emmers daer noch soude moeten peynsen – verclaerst oock van de verweereghe verstaen thebben dat boven de ghedenomeerde personen begrepen in het overghegheven billiet die al hebben ten dansen gheweest mette verweereghe – noch ghenampt heeft de vrouwe van Jan Cornil die sy seght oock een tooveresse te wesen – ende alzoo den deposant seyde ande verweereghe ghevraeght thebben waer dat haer teeken sat – seyde gheen teeken te hebben – nemaer dat het teeken van haer suster Maeyken was in haer liessche - synde al tgonne voorseid byde de verweereghe diverschelyck ten aengaen vande bovenschreven personen gheseyt heeft - ghevende voor redenen van wetenschap tvoorseide inder manieren vuyt haer mont verstaen te hebben – voorder alsnoch niet wetende – sluyt syne depositie die hy naer lectuere heeft onderteekent



Jan WWW Blyck

En zo gaat de baljuw verder:

Voorts heeft den heescher ghedaen insinueeren om in oorconschap te commen **Jan de Ceulenaere** den welcke judicielyck ghehoort heeft gheweest

Voor t'recht vande insinuatie ende tvoorleveren in jugemente byden deurwaerder vande wetcaemer – viij schele parisis

Voor t'recht vande wet – viij schele parisis

voor sheeschers presentie ende vacatien int hooren vande voorseide oorconden als ordinaire – viij schele parisis

Voor t'scriven van de depositie – xij schele parisis

Betaelt voor de tauxatie vande voornoemde Ceulenaere – xx schele parisis

En zijn getuigenis luidde als volgt:

Actum eodem

Jan de Ceulenaere - sheeren dienaar – out 36 jaeren ofte daerontrent - oorconde ghedaecht - ghehoort ende gheexamineert –

seght – tuyght ende deposeert op eedt ende versouckt alsvoor dat hy gheweest hebbende inde vanghenisse byde verweereghe neffens Jan Blicck ende Jacques Marisschal eergisteren nacht – hy deposant de verweereghe heeft hooren segghen dat Maeyken haer suster over 39 jaeren gheleert heeft tooveren – synde alsdanne maer oudt tussen 22 en 23 jaeren – hebbende tzelve gheleert vuyt een vergoigne ende gramschap ter cause vier daeghen te vooren de moeder van tvoorseide Maeyken aen haer suster ghegheven hadde een root rocksken met swarte florteerde boorden ende dat zy tzelve niet en hadde volghende haer wille ende versouck – soo dat naer de voorseide vier daeghen de duyvel by haer ghecommen is ende haer heeft ghegheven twee permissie pattagons in specie omme daarmede een rock ofte lyfveken te coopen – daarmede tvoornoemde Maeyken naer Ypre ghegaen ten effecte voorseide – hebbende oock vande tvoornoemde verweereghe verstaen dat in vergaderynghe van de toveressen neffens eenighe boose gheesten – de voorseide toveressen ghedaecht waren versmoort ende wegh ghevoert wesende – ghedeurende groote tempeesten – ter cause sy in bederfvenisse door dezelve tempeesten niet mede en wilden coopteren – seght oock van haer verstaen thebben dat Maeyken haer suster Catharine hadde leeren tooveren over twee soo drie jaeren – emmers als sy haere coebeesten verlooren hadde – soo dat tvoorseide Maeyken haer suster Catharine in groote benautheyt en droefheyt siende ter cause van het voorseide verlies aen haer seyde – ghy en moet soo droeve niet syn – wilt ghy doen dat ick u heeten sal – te willen toveren – ghy sult wel ghelt hebben omme nieuwe beesten te coopen – ende haer vraeghende wat sy soude moeten doen – seyde nempt surckel blaeden met noch eenighe ander blaeden en snydt de zelve de grootte ende ronde van oortjens ende clopt daer oppe het sullen al pistolen bedyghen – twelcke zy ghedaen heeft – nemaer in plaeste van te vynden pistolen en heeft maer ghewaer gheweest ende ghevonden oortjens ende alzo de verweereghe ghevraeght wiert hoe ghenamt was den duyvel van Catharyne seyde tzelve niet te weten – al het welcke den deposant van haer ten voorseye tyde verstaen heeft – voorts ghevraecht synde by Jan Blicck aende verweereghe waer dat haer teeken sat – seyde gheen te hebben – nemaer seyde het teecken van haer suster Maeyken te sitten ontrent haer vrouwelyckheyt – sonder voorder te weten ter materie dienende – sluyt syne depositie die hy naer lecture heeft onderteeckent

Jan de Ceulenaere
13 9bre 1650 – present Vermaerle - schepen

En nogmaals gaan we naar de onkostennota van de baljuw:

Den xxiij de novembris 1650 is den tvoornoemde Jan Blicck andermael gheproduceert gheweest in jugemente als wanneer hy gedeposeert heeft tgonne hy voorder verstaen hadde ut de mont vande verweereghe –

Voor de vergaderynghe van de wet ten effecte alsvooren – ij pond paris

Voor sheeschers tauxatien int sisteeren vande tvoornoemde Blicck in jugementen - in ende uthaelen vande vanghenesse – xxiiij schele paris

Voor sheeschers dienaeren ten voornoemde Blieck bewaert hebbende – xxv schele parisis
Voor tstellen - formeeren ende scriven van de depositie vande voornoemde Blieck – xij schele parisis
Betaelt byden heescher over syne tauxatie – xvj schele parisis

En de volgende getuigenis van Jan Blieck luidde als volgt:

De voornoemde Jan Blieck -

andermael gheproduceert als oorconde –
seght – tuyght ende verclaerst op eedt onder andere proposten ende discoursen met de voornoemde verweereghe ghehouden ende vuyt haeren eeghen mont verstaen thebben dat sy haer eeghen coebeeste baefmesse gheleden een jaer - haere swarte blaerde - doot betoovert heeft –
voorts thebben dat zy haer eeghen kynt in haer lichaem leden ontrent een jaer oock betoovert heeft –
welcke vreucht door de zelve betoovert is commen te verdweenen –
alleenelyck van tzelve bevreught hebben gheweest twee maenden sonder meer –
ten anderen heeft de verweereghe aen de deposant gheseyt dat alzoo haeren man eens vuyt ghegaen was om te coopen seker bosch ende haeren voorseide man vuyt bleef –
daeromme zy seyde seer ongherust gheweest thebben –
soo dat haeren duyvel in ghedaente van haeren man by nachte by haer is ghecommen te bedde ende van hem diversche malen alsdanne vleeschelyck bekent wiert –
synde oock gheweest dat alzoo sy ter selve tyt was in haer scheure besich met banden te maeken – den voornoemde duyvel oock by haer ghecommen ende alsdanne oock met haer vleeschelyck gheconverseert heeft –
hebbende oock sy verweereghe aen deposant gheseyt dat haer teecken twelcke sy ghehadt heeft vande duyvel is in haer vrouwelickheyt onder –
daerby voughende dat alzoo sy waeren dansende inde driehouck voor het pachtgoet – bewoont by via Frans Gryson - haer suster by de Magdalena Cappelé –
sy alsdanne aldaer was de conynghinne end alzoo hy deposant aen haer vroughde hoe dat men alsoo de coninginne in dansen maeckte –
seyde dat de duyvels één vuyt den hoop nemen –
segghende ghy sult nu wesen de coninginne –
voorts seght de reyse te vooren eer sy coninginne ghemaect was –
dat de huysvrauwe van Jan Cornillie alsdanne de coninginne was –
al het welcke den deposant op tversouck van verweereghe heeft beloofd ghehadt –
voorts aen justitie te kennen te gheven – twelcke hy gheerne tsynder ontlasynghe ende in faveure van justitie ghedaen heeft –
hebbende sy verweereghe aen deposant oock gheseyt dat sy bereet is te segghen aen justitie hoe veele kynderen dat sy betoovert ende te niet ghebrocht heeft –
metghaders hoe veel beesten ende hoe veel boeter dat sy hadde ghekeernt –
midts datmen daedelyk over haer justitie soude doen – anderssins indien sy te vooren de waarheyt seyde dat den duyvel haer beloofd hadde met haer wegh te vliegghen –
al het welcke inder manieren hy deposant vuyt haer eeghen mont verstaen heeft –
sonder voorder te weten –
sluyt syne depositie die hy naer lecture heeft onderteeckent
Jan Blieck

En de onkostennota van de baljuw gaat verder:

Ten selven daeghe heeft den heescher met twee schepenen neffens den pensionaris deser stede ghegaen naer de vanghenesse als wanneer aende verweereghe voorgeleesen wiert de

voorseide drye depositien ter presentie vande deposanten de welcke daerby constantelick persisterden volghende de notitie daervan ghehouden.

Voor sheeschers voornoemde vacatien ende syne presentie inde voorgaende besoigne – welcke langhe tyt ghedeurde – ghelycke een productie – xxiiij schele parisis

Voor t'recht vande schepenen in vanghenesse gegaen ende kennesse van tgonne voorschreven ghenomen hebbende – xx schele parisis

Voor t'recht vande pensionaris van alles notitie ghehouden hebbende – xij schele parisis

En de verklaring klonk als volgt:

Den 23 9bris 1650 –

De voorseide drie depositien de verweereghe vooren ghelesen synde ter presentie vande deposanten ende **Jacques Marisschal** die seyde tinhouden de selve te wesen waerachtich – seyde de verweereghe in deele haer vuyt memorie te zyne ofte sy tgonne aldaer

ghementioneert zoude gheseyt hebben –

kennende oock in deele naemelyck tgonne aldaer gheseyt is van haere susters – gheseyt thebben – nemaer seght dat sy daer anne ghetooghen heeft – als oock tgonne van haere coebeeste ende tkynt in haer lichaem –

alleenelyck bekennende ende segghende waerachtich te wesen tgonne aldaer gheseyt is van tdansen in de driehouck by de voorseide depositien vermeldt

ende dat haeren duyvel ghenaeft is Daferick ende de gonne van va⁴¹ Frans Gryson - haer suster - Gomodeca

ende ghevraeght op tpoint van vleeschelycke conversatie gheroert by tvoornoemde laetste depositie – zeght dat zy anders niet en weet dat sy ten tyde daerby gheroert bekend is gheweest van haeren man –

synde tgonne voorseit metghaders tinhouden vande voorseide deposanten haer diverschelcyk afghevraeght –

heeft ghepersisteert by tgonne voorseid ende de voornoemde oorconden ende Jacques Mareschael ter contrarie verclaerende op eedt – tgonne aldaer gheseyt is te weten by hemlieden depositien te wesen waerachtich ende in dier manieren – vuyt haeren eeghen mont verstaen te hebben –

daerby voughende dat de verweereghe bovendien aen hemlieden gheseyt heeft dat ten tyde als sy jonghe dochter was – den duyvel haer te ghemoette is ghecommen op den wegh van Ipre die haer heeft thuys commen convoyeeren –

twelcke sy verweereghe loochent –

ende de voornoemde oorconde ter contrarie –

persisterende ende affirmeerende op eedt ende verdoemenisse van hemlieden ziele –

ende aengaende de teecken en van de duyvel –

soo van Maeyken als vande verweereghe –

seght de plaetse aldaer vermeldt ghenaeft thebben omme de groote importuniteyt die den voornoemde Blicke ende Marischal ghebruyckten ende danof oock niet te wesen –

nemaer tzelve wel gheseyt thebben ende de voornoemde oorconde ter contrarie –

segghende dat de verweereghe tzelve gheseyt heeft op deerste ofte 2^{de} vraaghe.

En we gaan weer naar de onkostennota van de baljuw:

Immediatelyck naer desen is oock judicielyck inde vanghenesse ghehoort gheweest Jaecques Marischal den welcke by syne depositie persisterende - heeft t'inhouden der zelve aen de verweereghe clouckelyck aengheseyt

⁴¹ Va: vidua, weduwe

Voor t'recht vande schepenen van tgonne voorseide kennesse ghenomen hebbende – xx schele parisis

Voor sheeschers presentie inde voorschreven depositie ende aenseyt ende t'afnemen vande eedt byden voornoemde Jaecques Mareschal – viij schele parisis

Voor t'scriven end formeeren vande depositie vande voornoemde oorconde – xij schele parisis

En we kunnen weer naar de onkostennota van de baljuw:

Naer alle welcke debvoiren van justitie heeft den heescher ten vergaderynghe vande wet ghecompareert ende hem verdreghen van voordere preuve ende toedien versocht omme de verweereghe te produceeren in jugemente ende haer af te vraeghen of sy begheerde te hebben een adccocat ofte procureur ende eenighe preuve t'haerlieden justificatie te dienen etca

Voor sheescher voorseide comparitie versoucke ende pladoye – xij schele parisis

Voor t'recht vande wet hebbende tgonne bovenschreven gheordonneert – ij pond parisis

Voor t'recht vande greffier – xij schele parisis

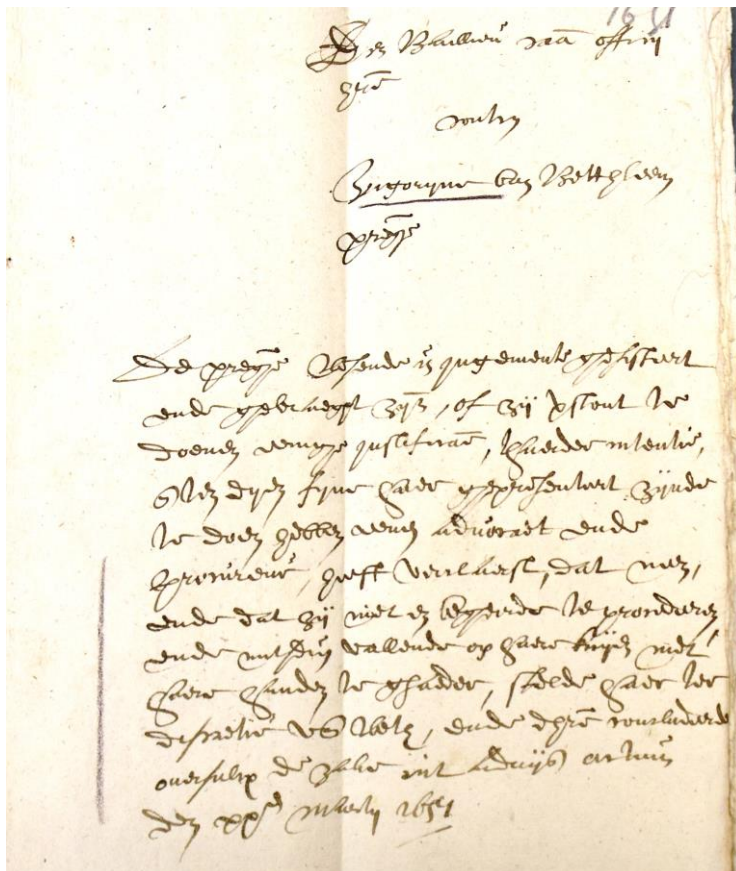
Inghevolghe vande ordonnantie vande wet heeft den heescher den verweereghe in jugementen ghesisteert - als wanneer haer geproponeert zynde tgonne voorseit -

heeft ghevallen op beede haere knien ende gheseyt dat zy haer stelde ter discretie vande wet – biddende om gratie –

als wanneer den heescher heeft geconcludeert de zaecke in tadvys

Voor t'recht van de vergaderinghe vande wet – ij pond parisis

Voor sheeschers vacatie int sisteeren van de verweereghe jugemente - in ende uthalen van de vanghenesse mette pladoye ordinaire – xxiiij schele parisis



Voor sheeren dienaeren de verweereghe bewaert hebbende – xxv schele parisis

Voor t'recht vande greffier van tgonne voorschreven notitie ghehouden hebbende mette conclusie – xvij schele parisis

**20 maart 1651 – Den bailliu
- causa officij heescher -
contra Vegoryne van
Betthelem – verweereghe**

De verweereghe wesende in jugemente ghesisteert ende ghevraeght zynde of zy verstont te doenen eenighe justificatie – thaerder intentie ende ter dyen fyne haer ghepresenteert zynde te doen hebben eenen advocaet ende procureur – heeft verclarst **dat neen**, ende dat zy niet en begheerde te procederen ende

mitsdien vallende op haer knyen met haer handen te ghaeder – stelde haer ter discretie van de wet ende dheescher concludeerde oversulcx de zake int advys

Actum den xx maerty 1651

En we gaan weer naar de onkostennota van de baljuw:

23 maart 1651

Den xxiiij maerte 1650⁴² is de verweereghe in jugemente gheproduceert ende ghe-examineert gheweest op t'inhouden van alle d'informatien t'haeren laste ghehouden ende de confessien byde verweereghe conforme de selve ghedaen –
twelcke seere langhe ghedeurende – nemaer persisteerde by denegatie –
volghende de particuliere notitie dieshalven byden heescher ghehouden
Voor t'recht van vergaderynghe vande wet ten eynde voorseit – ij schele parisis
Voor sheesher vacatien int sistieren vande verweeghe in jugemente - in ende uthaelen van vanghenesse mette pladoye ordinaire – xxiiij schele parisis
Voor sheeren dienaeren hebbende de verweereghe bewaert – xxv schele parisis
Voor t'recht vande greffier den welcke nochtans van dese productie gheen notitie en heeft ghehouden ter cause de verweereghe loochende al tgonne haer afgevraeght was – xij schele parisis

24 maart 1651

Desanderen daegh weesende den xxiiijde maerte 1651 heeft den heescher volghende zyne notitie – ghecompareert voor de wet ende versocht voorganck ende expeditie van justitie inde saeke vande verweereghe als wanneer de wet gheordonneert heeft de verweereghe te produceeren in jugemente ten selve daeghe s'avonts ontrent den acht heuren –
twelcke alsoo gheschiet is –
zynde de verweereghe alsdanne wederomme sterckelyck gheexamineert ende met minacen aengegaen metghaders in een stoel gheset by sheeren dienaeren voor een vier op hoope dat de verweereghe daervooren soude gekent hebben haere delicten –
nietieghenstaende alle welcke debvoiren heeft de verweereghe ghepersevereert ⁴³by haere loochenynghen waarvan den greffier gheobmitteert heeft notitie te houden
Voor d'extraordinaire vergaderynghe vande wet – ij pond parisis
Voor sheesscher voorseide extraordinaire comparitie ende zyne vacatien int doenen vande bovenschreven productie - in ende uthaelen vande vanghenesse tsaemen – xxxvj schele parisis
Voor sheerschers dienaeren de verweereghe bewaert hebbende – xxv schele parisis
Voor t'recht ende vacatien van de greffier in desen ghedaen – xij schele parisis

25 maart 1651

Den xxvste maerte 1651 heeft den pensionaris met dheer Jacques Folcque filius Jan, alsdan voorschepen naer preallable deputatie getrocken naer Ipre alwaer dit proces tusschen den heescher ende de verweereghe gheadviseert heeft gheweest – zynde ten selve daghe ghekeert
Voor de voorseide vacatien van dheescher Jacques Folcque filius Jan – viij pond parisis
Voor de gonne vande pensionaris – viij pond parisis
Voor t'honoraire vande consultants – xij pond parisis
Betaelt aen Christiaen Lauwers medegegaen hebben tot Iper – xiiij schele parisis

26 maart 1651

Des anderen dagh weesende den xxvj maerte 1651 heeft den heescher by ordre van de wet een expressen ghesonden naer Ipre ende gheschreven aende **officier crimineel ten fyne hy alhier soude commen omme te doenen de functien van zyne officie**

⁴² 1650 – er staat effectief en verkeerdelijk 1650

⁴³ Persevereren : volharden – volhouden

Aende expressen betaelt over zyn voyage – xxx schele parisis

Over t'scryven vande brief – xij schele parisis

Ten selve daghe tsavonts onntrent den thien heuren heeft de wet expreselick verghadert als wanneer den heescher heeft gheproduceert in jugementen de verweereghe de welcke iterativelyck op elck point vande substantiele tichten thaeren laste inghedient ende voorgaende confessien by haer ghedaen sterckelick ondervraeght heeft geweest ende gheantwoordt volghens de notitie diesaengaende ghehouden.

Voor d'extraordinaiere vergaderynghe vande wet ten eynde voorschreven – ij pond parisis

Voor sheeschers vacatien int sisteeren vande verweereghe in jugemente ten thien heuren

s'avonts ene andere sheescher debvoiren de wet genough bekent – ij pond viij schele parisis

Voor den aman in desen hebbende gheadsisteert – xxiiij schele parisis

Voor sheeschers dienaeren de verweereghe bewaert hebbende naer advenant – ij pond x schele parisis

Voor den greffier ende pensionaris de verweereghe langhen tyt examineerende ende voor alles notitie houdende – xx iiij schele parisis



Voorts alsoo de verweerghe naer neerstig ende langhduerigh examen ende groote debvoiren haer gheensins en begheerte te resolveeren nemaer bleef persisteeren by ontkentenesse vande delicten t'haeren laste gheleyt –

soo ist de verweereghe eyndelyck naer **t'bannen vande vierschaere byde wet**

ghecondempneert gheweest ter torture ende rigoureux examen ende dienvolghende ghelevert in handen vande **officier crimineel** in welcke saeke ghebesoigniert is gheweest volghende de notitie dieshalven gehouden

Voor t'recht vande wet int geven ende prononchieren vande voorseide sententie ende haerlieden presentie inde torture van x heuren tsavons totten twee heuren smuchtens – viij pond parisis

Voor sheeschers vacatien int bannen vande vierschaere ter executie doen verweereghens de voorseide sententie ende zyne presentie int tortureren den tyt alsvooren – vj pond parisis

Voor den aman in desen present ende in alles gheadsisteert hebbende – iiij pond parisis

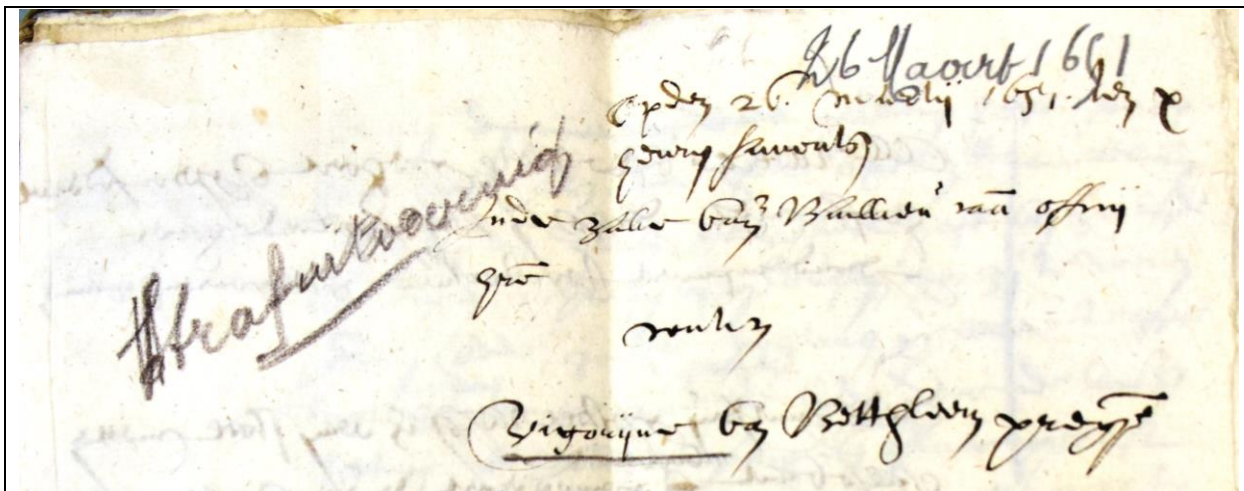
Voor sheeschers dienaeren hebbende hemlieden gheacquitteert van hune debvoiren ende gheadsisteert den tyt alsvooren in tgonne hemlieden wert gheordonneert ende de verweereghe daernaer ghedregghen naer de vanghenesse - pretendeerende elck iij pond parisis - tsaemen als ordinaire – x pond parisis

Voor de vacatien vande greffier ende pensionsaris in desen present ende notitie ghehouden hebbende van tgonne in desen saeke gheschiedende – vj pond parisis

Betaelt an Frans de Schotter over **een linwaert broucken** voor de verweereghe – ij pond iiij schele parisis



Het rapport van de ondervraging onder torture is gelukkig ook behouden:



26 maart 1651

Opden 26 maerte 1651 den x heuren savonts inde zale vande baillieu causa officij
heescher

Contra Vigoryne van Bettheleem – verweereghe

De verweereghe ghevraecht op elck point van substaniële tichten s' verweereghes laste inneghedient ende voorgaende confessien by haer ghedaen – heeft ghepersisteert by **denegatie** – zegghende dat zy ten tyde dat zy de zelve confessien ghedaen mach hebben wannof zy nochtans zeght niet tminste te weten – nochte eenich onthoudt thebben – **crancsinnich** was – ende haer nietmin ten 2 a 3 stonden de zelve confessien vooren ghehouden was ende daerop insisterende en haer anneghezezt gheweest – dat zy met dierghelycke veranderynghe haer ghenouch beschuldicht maect – en heeft de zelve verweereghe gheene ander andwoorde willen gheven – als de ghonne hiervooren ende altyts ghecontinueert int zegghen – dat zy gheene tooveresse en was.

Voorts alsoo de verweereghe haer was excuseerende met redenen voorschreven – es straffelyck anneghesproken gheweest ende haer ghezeyt dat zy in dyer manieren nu kennende - nu loochende - niet en vermach met justitie te ghecken – ghemerctk zy de zelve kennessen te vele verscheyden stonden hadde gheratiffiert ende dat dezelve correspondeerden opde informatie thaeren laste ghehouden ende accuserende van Mayken Luypaerts – daeroppe ghestorfven – dyes nietieghenstaende heeft de verweereghe ghebleven by haere ontkentnisse

Alle welcke byde weth ghehoort ende gheconsidereert heeft met advys van rechtsgheleerde haer ghecondempneert ter torture ende rigoureuse examen

Ende mitsdien ghestelt was in eenen stoel metten halsbant voor ghemodereert vier – ende haer aermen ten achteren op haeren rick ghedaen zynde – ende ghebonden met fyne coorden van haer duymen ende by ghelycken oock ghebonden zynde met dusdanighe coorden by haere teen inde zelve stoel – met haere bloote beenen en heeft gheene tekenen ghetoot van de mynste pyne te lyden – ja - zelfs haer vryewillelyck opden zelve stoel ghestelt ende ultro⁴⁴ haere voeten ende handen ghepresenteert ten fyne van ghebonden te zyne -

⁴⁴ Ultro: zelfs

alwaer gheweest hebbende ontrent den tyt van twee heuren ende ziende dat de verweereghe gheene pyne en ghevoelde –
es op haeren blooten ryck gheslaeghen gheweest met scherpe roeden –
zonder dat zy nochtans daerdeure ghebloet heeft –
hebbende ghedeurende de zelve tyt nochthans altyts ghesprooken by ghedichten –
jae - beghinnende singhen eenighe lydekens - ghenouch gheformeert vuyt haer hoofd ende te meer dat de officier crimineel mette zelve roeden haer was slaende –
te luyder dat de verweereghe was singhende –
zonder datmen ghewaere es gheweest dat zy daarmede eenighe pyne was lydende –
vele min door de zelve halsebant nietieghenstaende diversche slaeghen oock niet bloet ghecommen es door tzelve gheesselen – welcke ghewaere zynde –
es gheraedich ghevonden naerdien dat zy opde zelve stoel mette halsebant ghesten hadde den tyt van ontrent 3 continuele heuren datmen haer **thaer by haer hoofd ende op alle andere partyen van haer lichaem zoude afscheiren** –
soomen ghedaen heeft – soo op haer hoofd - als onder haere oxelen – zonder voordere gheschooren te zyne –
naer welcken ghechiet es dat zy ghedesisteert heeft van zoo luyde te zinghen ende spreken by ghedichten – zoo zy te vooren ghedaen hadde –
zonder nochtans ghewaere te zynen dat zy noch eenighe pyne quaem te lyden door de voorseide torture –
hebbende oversulx de voorseide officier ghelast gheweest dat hy de verweereghe niet meer mette zelve roeden en zoude slaen –
ziende dat zy dezelve niet en ghevoelde nemaer datmen haer eenighe tyt zoude laeten sitten inden voorseide stoel metten halsebant – omme haer te matteeren –
hebbende ondertusschen alleenelick haer eenen slach ofte twee ghegheven ten fyne zy niet en zoude slapen
ende in dusdaenigh ghesteltenisse gheweest hebbende in alles ontrent vier heuren –
men is ghewaere gheweest dat de verweereghe heeft beghinnen verflauwen ende mitsdien es daedelick gheslaecht gheweest van torture ende ghestelt op eenen anderen stoel –
alwaer sy dadelick es overleden zonder spreeken –
siende continuelick naer de slinker houck van de vierstede zonder oock te kennen te gheven dat zy eenighe pyne hadde – ofte oock te verzoucken van de zelve ontslaeghen te zyne –
vele min te vraeghen naer eenen biechtvaeder omme gheadministreert te wesen.

27 maart 1651

Opden 27 maerty 1651

De verweereghe naer haer doot ghevisiteert zynde by meester **Jan de la Reulle- officier criminel der stede van Ipre** – haer ghetortureert hebbende –
heeft verclaerst op eedt ghevonden thebbene een teeken beneden sverweereghes rechteren schouder –
tghonne hy ghisteren ghedeurende haer leven alvooren niet en hadde ghewaere gheweest –
welcke hy jugeert haer ghegheven te zyne vande duyvel –
ghelyck dat hy diversche andere voormaels ghevonden heeft in tooveraers ende tooveressen –

Verslaers voorts dat hy ghevisiteert hebbende haeren hals –
aldaer bevonden heeft eene blaeuwe plecke –
jugerende dat den duyvel haer den hals aldaer zoude gebrooken heben –
mits dat hy niet en kan sien dat zy door naturele doot zoude ghestorfven wesen als noyt gheclaecht hebbende –

ofte eenighe tekenen van pyne de zelve torture bewesen hebbende –
ende dat oock den zelve halsebant maer en causeert eenighe bloedende roode plecke ende
gheene blaeuwe ghelycke hy bevonden heeft inden zelve sverweereghes hals –
voughende daertoe dat hy haer gheene ander specien van tortuere annghedaen heeft als de
ghonne hiervooren
ende dat hy dye met zulcke moderatie ghedaen heeft – zonder yeuwers in thebben
gheexcedeert – ghelyck hy ghewoone es – van doenen
ende dat nietmin verweereghe gheen bloet ghewaere en es gheweest naer het gheeselen –
nemaer alleenelick als heden naer haer doot.

En we gaan nog eens terug naar de onkostennota van de baljuw om de rest van het verhaal te horen:

27 maart 1651

Voor den officier crimineel hebbende de verweereghe ghetortureert ende daernaer haer
ghevisiteert waarop hy judicielyck ghehoort is gheweest den **27^{ste} maerty smerghens** – xvijj
pond parisis

Voor de vergaderynghe vande wet ten effecte voorschreven – ij pond parisis

Voor sheeschers presentie end comparitie int hooren vande officier criminele hem afnemende
den eedt – xij schele parisis

Voor 't recht van de greffier gheschreven hebbende zyne depositie – xij schele parisis

Ten selve daeghe heeft de wet ghedupteert den heescher met meester Philips Marsilles naer
Ipre omme dese saeke t'adviseeren - dienvolghende hebben tselve voyage te peerde ghedaen
ende daerin ghevachiert een dagh nemende naer communicatie mette wet – met hemlieden
een sauvegarde vande soldaten alhier in garnisoene ter cause van de periclen vande wegh
ende omme te beeter de stucx vande processe te verseekeren

Betaelt over de heure van twee peerden voor de heescher ende den voornoemde Marsilles –
iiij pond parisis

Betaelt oock aende sauvegaerde over zyn debvoiren – iiij pond v schele parisis

Betaelt bovendien over thonoraire vande consultants – vj pond xvj schele parisis

Over de montcost vand sauvegaerde –

Christiaen Lauwers ende de peerden betaelt inde herberghe van 't Schaeck – v pond parisis

Voor de vacatien ende t'voyage byden heescher ghedaen tot Ipre voorseit – viij pond parisis

Over ghelycke voyage ende vacatien ghedaen by dheer ende meester Philips Marsilles – viij
pond parisis

Ten selve daeghe savonts ontrent den seven heuren heeft de wet wederom vergadert als
wanneer den heescher ende de voornoemde Marsilles rapport hebbende ghedaen van
hemlieden besoigne –

exhibeerende d'advysen vande advocaeten inghevolghe van welcke de wet heeft
gheordonneert **t'doot lichaem van de verweereghe begraven te worden**

Over de vergaderynghe vande wet ten effectie voorseit – ij pond parisis

Voor sheescher rapport comparitie ende vacatien int doen begraven vande verweereghe
producerende tgonne daertoe noodigh was ghelyck een productie – xxiiij schele parisis

Den heescher heeft laeten verteeren byden officie crimineel ende zyne deurwaerder soo
ghedeurende dat de verweereghe wier ghetortueert als daernaer over hemlieden debvoiren soo
in maeken vande put ende **int begraven vande verweereghe snachts** als andersins te weeten
ghedeurende **den tyt van 24 daghen ende nachten dat de dienaeren der heescher waeren
waeken** om redenen de wet bekend – xx pond parisis

Voor den deurwaerder vande wetcamer ende messagier over hemlieden debvoiren gedaen int open ende toedoen vande deuren t'elcker reyse de wet ter cause vande verweereghe vergadert wiert soo voor ende inde torture als daernaer – ij pond parisis

Voor tstellen ende formeeren van dit volume - costen groot xxvij tich bladeren ten advenante van xvj schele parisis van elck bladt - mits in crim dobbel recht – is xvij pond parisis

Item voor tgonne hier vande weth inde tauxatie vande zelve costen – xvij pond parisis

Item over de texten ende proceduren metgaders dactecosten alhier daarvan ghemaect – xxxvj schele parisis

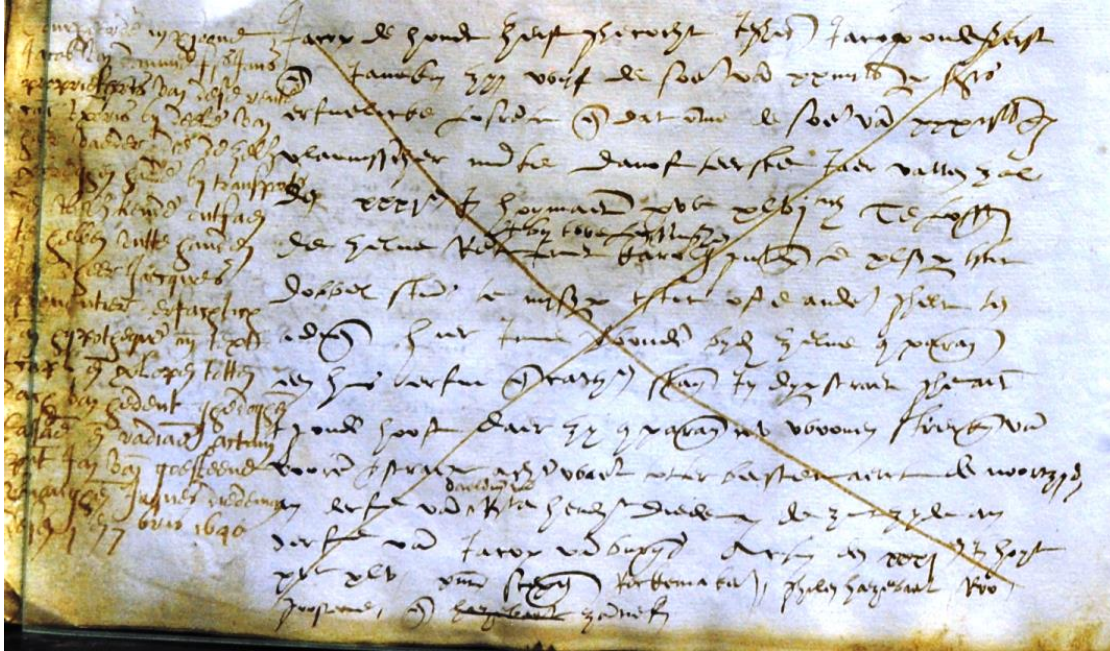
Ghetauxeert ende ghemodereert ter somme van vier hondert zevenentzeventich (pond) neghenthien schelle parisis acte deser incluus –

Actum present Folcque ende Van Maerle – burghmeesters – Roode ende Floor – schepenen den 31 marty 1659



Geschiedenis in het straatbeeld – De oudste Herbergen van Poperinghe

't Gouden Hoofd



31 juli 1545

Jacop de Hondt geeft een lening aan Jacop Oudegheerste en Janeken - SAP 394 – Folio 93 verso – Het Gouden Hoofd

Jacop de Hondt heeft ghecocht jeghens **Jacop Oudegheerse ende Janeken** zyn wyf de somme van xxiiij pond parisis sjaers erfvelicke losrente ende dit omme de somme van xxxij pond grooten vlaemsscher munte danof teerste jaer vallen zal den xxxj in hoymaent xvc xlvj tich –

Te lossene de zelve rente – by twee lossynghen – met karolusgulden te xl schele – philipsgulden te L schele – dobbel stuvers te iiij schele tstic ofte ander ghelt ten advenante – hierinne verbonden byden zelve comparanten

een huus, erfve ende catheilen staende in dYperstraete ghe-naemt **tGouden Hooft**

daer zy comparanten woonen –

streckende van vooren dYperstraete – achterwaert totter **Beestenmaert** –

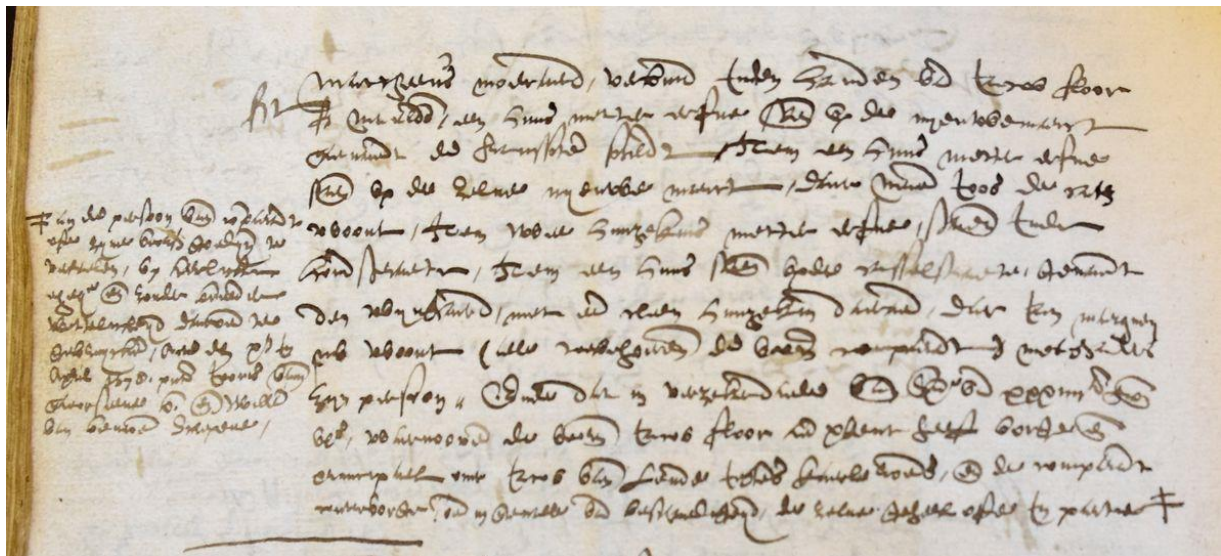
de noortzyde an derfve van daeldynghen ende relicta Henrick Diedeman –

de zuudtzyde an derfve van Jacop van Burques

Actum den xxxj in hoymaent xvc xlv

Present scepenen Reckemaeker – Ghilein Hazebaert – Roo – Goosteene ende Zanneken

De Wyngaert



10 april 1578

Den Wijngaert in de Casselstraat – SAP 395 Renten

Mattheus Moeraerd

verbind inden handen van Jacob Floor filius Maillaerd

een huus metter erfve staende op de Nyeuwe Maerct, ghenaeamt de Franssche Schildt

Item een huus metter erfve staende op de zelve Nyeuwe Maerct daerinne Joos de Cater woont

Item twee huuzekens metten erfve, staende in de Hondstraete

Item een huus staende op de **Casselstraete, ghenaeamt den Wijngaert**, met een cleen huuzeken daeraen, daer Jan Markey nu woont

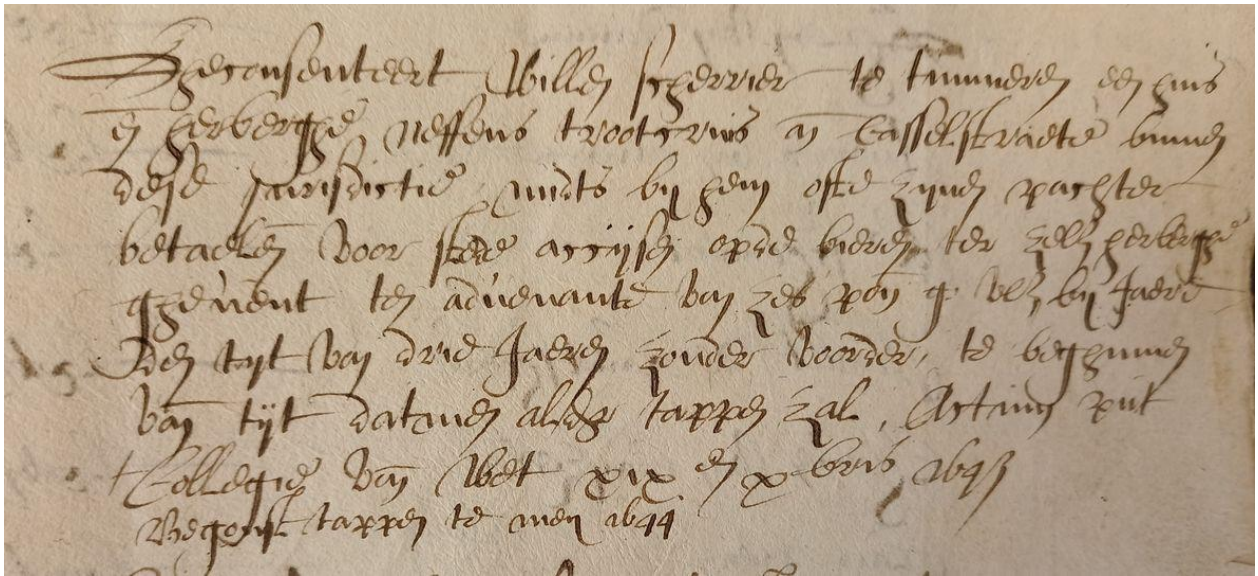
Alle toebehoorende de voornoemde comparandt metghaders zijn persoon ende dat in verzeckerthede van de somme van xxxiiij pond grooten vlaems

waervooren de voornoemde Jacob Floor hem verkent heeft borghe ende principael over Jacob VanLende jeghens Kaerle Voeds ende de comparandt conterborghe om in ghevalle van beschaedigheyd de zelve geheel ofte in partie an de persoon van de comparandt ofte zyne voorseide goedynghen te betaelen, op heerlijke requeste ende zonder breeder wettelicheyd daer voeren te gebruycken

Actum den xste in april 1578

Present Joris van Ghoorsteene, burghmeester ende Willem van Beveren, schepene

't Rood Cruus



Geconsenteert Willem Scherrier te timmeren een huus
ende herberghe neffens t Rood Cruus an Casselstraete binnen
dese jurisdictie mits by hem ofte zynen pachter
betaelende voor stede accysen opde bieren ter zelve herberghe
ghevent ten advenante van zes ponden grooten
vlaemsch by jaere den tyt van drie jaeren zonder
voorder te beghinnen vande tyt datmen
aldaer tappen zal Actum present
t Collegie van de wet xixden xbris 1643
Begont tappen te mey 1644

19 december 1643 – Het Rood Kruis - SAP 436

Geconsenteert **Willem Scherrier** te timmeren een huus ende herberghe neffens **t Rood Cruus** ande Casselstraete binnen dese jurisdictie mits by hem ofte zynen pachter betaelende voor stede accysen opde bieren ter zelve herberghe ghevent ten advenante van zes ponden grooten vlaemsch by jaere den tyt van drie jaeren zonder voorder te beghinnen vande tyt datmen aldaer tappen zal

Actum present 't collegie van de wet – xixden xbris 1643

Begont tappen te mey 1644